

**VANHEMPIEN KOKEMUKSIA
VOIKUKKIA®-VERTAISTUKIRYHMÄN VAIKUTUKSISTA
HUOSTAANOTTOKRIISISTÄ SELVIYTYMISEEN**

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäki

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen, kriisityö

Syksy 2019

Anne Niininen

Joanna Terävä-Karhinen

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen, kriisityö
Visamäki

Tekijät	Anne Niininen, Joanna Terävä-Karhinen	Vuosi 2019
Työn nimi	Vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän vaikutuksista huostaanottokriisistä selviytymiseen	
Työn ohjaaja	Päivi Homan-Helenius	

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyen. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, minkälaisia vaikutuksia vanhemmat olivat kokeneet ryhmään osallistumisella olleen huostaanottokriisistä selviytymiseen. Tutkimuksen yhteistyökumppanina oli Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry:n VOIKUKKIA®-toiminta.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin fokusryhmähaastatteluilla. Teemahaastatteluina toteutettuihin ryhmähaastatteluihin osallistui kolmen VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän vanhemmat ryhmän päättymisen jälkeen. Haastateltuja vanhempia oli yhteensä kymmenen. Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkimustulosten mukaan lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle oli traumaattinen kriisi vanhemmille huolimatta siitä, oliko sijoitus yllätys vai odotettu tapahtuma. Haastatellut vanhemmat kokivat saaneensa ryhmästä vertaistukea sekä tietoa kriisin vaiheista ja kriisireaktioista. Vertaistukiryhmässä vanhemmat pääsivät työstämään kokemustaan ja suuntaamaan ajatuksiaan sen jälkeen kohti tulevaisuutta.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen on tukenut vanhempia kriisistä selviytymisessä. Lastensuojelun toimintatavoissa ja palveluissa on sijoitettujen lasten vanhempien näkökulmasta kuitenkin vielä kehitettävää. Esimerkiksi vanhempien tuen tarve pitäisi ottaa lastensuojelussa huomioon nykyistä paremmin.

Avainsanat	lastensuojelu, huostaanotto, vertaistukiryhmät, traumaattinen kriisi, selviytyminen
Sivut	57 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Social and Health Care Development and Management, crisis intervention
Visamäki Campus

Authors Anne Niininen, Joanna Terävä-Karhinen **Year** 2019

Subject Parents' experiences of the effects of the VOIKUKKIA® peer support group when coping with custody crisis

Supervisor Päivi Homan-Helenius

ABSTRACT

The purpose of this research thesis was to study parents' experiences of the VOIKUKKIA® peer support group. The aim of the study was to get information on how the participation in the group affected parents who were coping with a child custody crisis. The study was carried out in cooperation with Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry.

The study was implemented as a qualitative study. The research data was collected using focus group interviews. Three VOIKUKKIA® peer support groups participated in theme interviews. In total, ten parents were interviewed. The research data was analyzed using qualitative content analysis methods.

The results of the study indicate that the placement of a child outside of home was a traumatic crisis to parents, regardless of the parents having prior knowledge of the placement. According to the interviewed parents, the placement of a child has caused strong crisis reactions. The parents felt that they received support and insight on typical reactions and phases of the crisis. During the peer support, discussion and sharing of individual experiences was essential. The parents were able to work on their experiences and direct their thinking towards the future.

According to the results of the study, participation in the VOIKUKKIA® peer support group has supported parents in coping with the crisis. From the perspective of the parents, the ways of working of child protection services should still be developed further, and more effort should be placed on supporting for the parents.

Keywords child protection, custody, peer support groups, traumatic crisis, coping

Pages 57 pages including appendices 3 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENSUOJELU JA LAPSEN SIOITTAMINEN	3
2.1	Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle	4
2.2	Sijaishuollon aikainen työskentely lapsen vanhempien kanssa.....	5
3	TRAUMAATTINEN KRIISI JA SIITÄ SELVIYTYMINEN	6
3.1	Traumaattinen kriisi	6
3.2	Traumaattisesta kriisistä selviytyminen.....	7
3.3	Resilienssi traumaattisen kriisin uudelleen suuntautumisessa ja sopeutumisessa	9
4	VERTAISTUKIRYHMÄT JA NIIDEN VAIKUTUKSET	10
4.1	Vertaistuki ja vertaistukiryhmät.....	10
4.2	Vertaistukiryhmien toiminnasta saatuja kokemuksia.....	12
4.3	Vertaistukiryhmien toiminnasta saatuja tutkimustuloksia	13
5	VOIKUKKIA®-VERTAISTUKIRYHMÄMALLI	15
5.1	VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän tapaamisten teemat ja sisällöt	17
5.2	VOIKUKKIA®-toiminnan eettiset periaatteet	20
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	21
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
7.1	Tutkimusmenetelmä	21
7.1.1	Fokusryhmähaastattelu	22
7.1.2	Teemahaastattelu	22
7.2	Aineiston keruu ja analyysi.....	23
7.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	25
8	TULOKSET	28
8.1	Kriisikokemus ja kriisireaktiot	28
8.2	Kriisistä selviytyminen	30
8.3	VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän vaikutukset kriisistä selviytymiseen	32
8.4	Syällisyyden tunteet	34
8.5	Kehittämisehdotuksia.....	35
9	TULOSTEN TARKASTELUA	36
9.1	Lapsen sijoitus on traumaattinen kriisi vanhemmalle	36
9.2	VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen tukee vanhempia kriisistä selviytymisestä	39
9.2.1	VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen voi vähentää vanhemman häpeän ja syällisyyden tunteita	42
9.3	Sijoitettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea	43

10 POHDINTA.....	46
LÄHTEET.....	50

Liitteet

Liite 1	Saatekirje tutkimukseen osallistuville
Liite 2	Kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta
Liite 3	Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Suomalaisten lapsiperheiden arjesta ollaan sekä kiinnostuneita että huolissaan. Vanhempien kasvatusvastuuta korostetaan, mutta samaan aikaan huolta aiheuttaa vanhemmuuden katoaminen, vanhempien uusavuttomuus, kiire ja väsyminen sekä lapsille rajojen asettamisen vaikeus. Lisäksi huolta aiheuttaa lasten, nuorten ja perheiden ongelmat, jotka näyttäytyvät pahana olona, turvattomuutena ja perheiden huono-osaisuuden lisääntymisenä. (Pitkänen, 2011, s. 17–18)

Vanhemmuuteen kohdistuu paljon oletuksia sekä vaatimuksia, ja vanhemmat voivat kokea suoristuspainetta lastensa kasvattamisesta. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen sanoo Satakunnan Kansan artikkelissa 10.2.2019, että nykyvanhemmilta vaaditaan jo liikaa ja he väsyttävät itsensä turhaan. Vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyen on nykyään entistä enemmän tietoa saatavissa, mutta tieto on osittain ristiriitaista. Vanhemmat poimivat erilaisia ohjeita mistä sattuvat löytämään ja se voi johtaa ulkoa ohjautuvaan toimintaan ja jatkuvaan epävarmuuteen vanhempana olemisesta. (Mendez, 2019)

Helsingin Sanomat puolestaan uutisoi 9.10.2019 suomalaisvanhempien uupumuksesta ja siihen liittyvästä tuoreesta Jyväskylän yliopiston tekemästä tutkimuksesta. Artikkelissa tutkijatohtori Matilda Sorkkila kertoo, että vanhempien uupumus johtuu ulkoapäin tulevasta perfektionismista; yksilö kokee, että muut asettavat hänelle korkeita tai jopa epärealistisia tavoitteita. Lisäksi vanhemmat, erityisesti äidit, kohdistavat itseensä täydellisyyteen pyrkiviä tavoitteita ja ovat kriittisiä itseensä kohtaan. Tästä ”tuplaperfektionismista” seuraa ahdistusta, joka puolestaan voi johtaa uupumiseen. Vanhemmuudesta on tutkijan mukaan nykyään tullut kilpailun ja suoriutumisen kohde ja näitä suorituksia vertaillaan esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Tutkija tuo esiin, että yhteiskunnassa pitäisi puhua enemmän vanhempien hyvinvoinnista sekä armollisuudesta itseä ja toisia kohtaan. Tutkijan mielestä pitäisi miettiä sitä, miten äitien syyllisyyttä voisi vähentää ja opettaa vanhempia ottamaan rennommin. Tutkija esittääkin, että tuleville vanhemmille voisikin jo raskausaikana opettaa voimavarojen tunnistamiseen, itsemyötätuntoon, stressinhallintakeinoihin, sosiaaliseen tukeen ja toimiviin kasvatuskäytäntöihin liittyviä asioita. (Vihavainen, 2019)

Perheet ja vanhemmat ovat nykyään aiempaa yksinäisempiä, eikä luonnollisia verkostoja välttämättä ole vanhemmuuden tueksi. Vertaistoiminnasta onkin tullut yksi keino luoda yhteisöllisyyttä nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vanhat yhteisömuodot, kuten suku- ja kyläyhteisöt ovat vähentyneet. (Laimio & Karnell, 2010, s. 10)

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut viime vuosina, mikä osaltaan ilmentää lapsiperheiden haasteiden ja vakavan huono-osaisuuden lisääntymistä Suomessa. Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yhteensä 18 544. Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 6,9% vuoteen 2017 verrattuna. Lapsen tai nuoren huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen herättää voimakkaita tunteita. Huostaanottoon liittyy aina kriisi ja siitä selvitäkseen sekä lapsi että hänen vanhempansa ja muut läheiset tarvitsevat tukea. Lastensuojelulaissa vanhempien tukemisen tärkeyttä on nostettu esiin ja yhdeksi kuntoutuksen välineeksi on nimetty vertaistukiryhmät. (Hiltunen, 2005, s. 24; Lastensuojelulaki 417/2007; Kujala, 2012, s. 9, 13; Pitkänen, 2011, s. 113; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019a; Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos n.d)

Tutkimuksellisen opinnäytetyömme aiheena on sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmille tarkoitettut VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmät. Aihe kiinnostaa, koska olemme molemmat työskennelleet pitkään lastensuojelussa ja huomanneet siellä, että vanhempien tuki usein jää melko vähäiseksi siinä tilanteessa, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Olemme molemmat myös koulutautuneet VOIKUKKIA®-ryhmänohjaajiksi ja ohjanneet ryhmiä osana työtämme.

Vanhempien elämäntilanne on usein vaikea sekä ennen huostaanottoa että sen jälkeen. Lastensuojelulain mukaan vanhempien kanssa tulisi työskennellä suunnitelmallisesti lapsen sijoituksen aikana, mutta kokemuksemme mukaan viranomaisten huomio kiinnittyy enemmän lapseen kuin vanhempiin, ja lastensuojelun ammattilaiset eivät aina näe ja kuule vanhempien tuen tarvetta. Tutkimustekin mukaan vanhemmat ovat kokeneet jäävänsä yksin ja vailla tukea huostaanottotilanteessa. (Hiltunen, 2005, s. 6; Kojo, 2012, s. 7; Mansikkamäki, 2014, s. 64; Pitkänen, 2011, s. 7,15)

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmämallin vaikuttavuudesta ei vielä ole varsinaisesti tutkimusnäyttöä. Vaikuttavuustutkimus olisi kuitenkin edellyttänyt arviointiasetelmaa, alku- ja loppumittauksia sekä vaikuttavuuden mittareita (Toikko & Rantanen, 2009, s. 150). Vaikuttavuustutkimuksen toteuttaminen olisi ollut haastavaa ja sen vuoksi päädyimme siihen, että tutkimuksemme keskittyy koettujen vaikutusten selvittämiseen ryhmän käyneiden vanhempien näkökulmasta.

Tutkimuksellisen opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyen ja tavoitteenamme on tuottaa tietoa siitä, mitä vaikutusta vanhemmat ovat kokeneet ryhmään osallistumisella olleen huostaanottokriisistä selviytymiseen. Tutkimuksemme yhteistyökumppanina on Kasper ry:n VOIKUKKIA®-toiminta.

2 LASTENSUOJELU JA LAPSEN SIIJOITTAMINEN

Lapsen oikeuksista on säädetty Suomen perustuslaissa, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Näissä sopimuksissa veloitetaan asettamaan lapsen etu ensisijaiseksi kaikessa viranomaistoiminnassa. Yleissopimuksen mukaan lapsella ja nuorella on etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Araneva, 2016, s. 5,8)

Jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus turvalliseen kasvuun ja aikuisen huolenpitoon. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Tarvittaessa kunnan tulee järjestää tarvittavia tukitoimia lapsille ja heidän vanhemmilleen. Kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä lastensuojelua sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin siitä säädetään lastensuojelulaisissa (417/2007). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019c) mukaan ”lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä”. Lastensuojelulain mukaiset palvelut voivat kohdistua yksin lapseen, mutta palveluja ja tukitoimia voidaan tarjota myös lapsen vanhemmille tai muille lapsesta huolta pitävälle. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Räty, 2015, s. 1, 2, 4; Taskinen, 2010, s. 19–23)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan perheille on järjestettävä lastensuojelun avohuollon tukitoimia, kun lastensuojelulle todetaan tarvetta. ”Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyykyä ja -mahdollisuuksia” (Lastensuojelulaki, 417/2007, 34§). Lisäksi lastensuojelulain (417/2007) 35§:ssä todetaan: ”Kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisololoista tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto”.

Osa lastensuojelun avohuollon tukitoimista on siirretty vuonna 2015 voimaantulleeseen uuden sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi. Näiden kunnallisten sosiaalipalveluiden lisäksi lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja hänen perheelleen on tarjottava lastensuojelun avohuollontukitoimina tukea perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen koulunkäynnin, harrastusten ym. taloudellista tai muuta tukea, lapsen hoito- ja terapiapalveluja, tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluja. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle

määrätään lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Vuonna 2018 Suomessa lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 54 883 lasta ja nuorta. (Lastensuojelulaki, 417/2007, 35§; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a)

2.1 Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Mikäli lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti omalla käytöksellään kehitystään tai terveyttään, eikä tilanteeseen voida vaikuttaa avohuollon tukitoimenpiteillä, tulee lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja turvalliseen kasvuympäristöön viimesijaisesti turvata lapsen huostaanotolla ja sijaishuoltoon sijoittamisella. Lapsi tai nuori voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena/kiireellisenä avohuoltona, kiireellisenä sijoituksena, huostaanotettuna tai jälkihuoltona. (Araneva, 2016, s. 159)

Avohuollon tukitoimena sijoitus on mahdollista, kun lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi siihen suostuvat. Kun päätös sijoituksesta avohuollon tukitoimena tehdään, on määritettävä samalla sen tavoitteet ja arvioitu kesto. Edellytykset sijoituksen jatkamiselle on arvioitava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sen alkamisesta. Sijoituksen jatkuessa arviota on tehtävä kolmen kuukauden välein. (Lastensuojelulaki, 417/2007, 37§)

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa, on hänet sijoitettava viipymättä. Kiireellinen sijoitus voi kestää 30 päivää. Mikäli tässä ajassa lapsen kokonaistilannetta ei ehditä riittävästi selvittämään, voidaan kiireellistä sijoitusta tarvittaessa jatkaa enintään 30 päivällä. Vuonna 2018 kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli 4 390. (Araneva, 2016, s. 276; Lastensuojelulaki, 417/2007, 38§; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a)

Tilanteissa, joissa kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä, eivätkä avohuollon tukitoimet ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia, on huostaanotto lastensuojelun väliin tulemisen keinoista viimeisin. Huostaanotetun lapsen huolto ja kasvatusta siirtyvät vanhemmilta viranomaiselle. Huostaanotto voidaan toteuttaa myös vastentahtoisesti lapsen huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen sitä vastustaessa. Lähtökohtaisesti huostaanotto on lopetettava, kun sen edellytykset eivät enää täyty eikä sen lopettaminen ole vastoin lapsen etua. Sijaishuoltoa toteutettaessa on lapsen edun mukaisesti huomioitava tavoite perheen jälleen yhdistämisestä ja lopullisena pyrkimyksenä on palauttaa lapsi kotiin vanhempiensa kasvatettavaksi. (Araneva, 2016, s. 279; Lastensuojelulaki, 417/2007 43§)

Huostaanotto on tilapäinen ja toistaiseksi voimassa oleva toimenpide, jonka jatkamisen edellytykset arvioidaan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Asiakassuunnitelmaa tarkistamalla seurataan asiakasprosessin etenemistä. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun

asiakkaana olevalle lapselle on laadittava asiakassuunnitelma. Sen avulla suunnitellaan, arvioidaan ja järjestetään lapsen ja hänen perheensä tarvitsemaa oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea ja palveluja. Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan tämän lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa ja miten huomioidaan lapsen edun mukaisella tavalla tavoite perheen jälleen yhdistämisestä. (Araneva, 2016, s. 244–245, 252; Lastensuojelulaki, 417/2007, 30§)

Tutkimuksessamme käytämme käsitteitä sijoitus ja huostaanotto toistensa synonyymeinä, vaikka virallisesti niiden välillä onkin eroa. Tässä tutkimuksessa näillä molemmilla käsitteillä tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle, huolimatta siitä minkälaisesta viranomaispäätöksestä on kyse. Kokemuksemme mukaan lastensuojelun asiakkaat eivät itse aina tiedä, mitä käsitettä tulisi käyttää ja minkälainen päätös on tehty. VOIKUKKIA-ryhmään osallistumisen kannalta ei ole myöskään väliä, onko kyseessä avohuollon sijoitus vai huostaanotto (Kujala, 2019, s. 11).

2.2 Sijaishuollon aikainen työskentely lapsen vanhempien kanssa

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan myös huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jos sen laatimista ei voida pitää tarpeettomana. Sen tarkoituksena on tehostaa sijaishuollon aikana tehtävää työtä vanhempien ja muiden lapsen hoidosta vastanneiden kanssa, jotta lapselle läheiset henkilöt saataisiin ohjattua tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Aktiivinen työskentely sijaishuollon aikana vanhempien kanssa osoittaa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen huomioimista ja edistää lapsen kotiuttamisen mahdollisuutta. Vanhempien ohjautuminen palveluiden piiriin turvaa myös lapsen oikeuden pitää yhteyttä ja tavata vanhempiaan sijaishuollon aikana. Suunnitelmallinen työskentely vanhempien kanssa vahvistaa lapsen sijoituksen onnistumista. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa, mutta vastuu asiakassuunnitelman laatimisesta on kuitenkin lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. (Araneva, 2016, s. 253, 549; Lastensuojelulaki, 417/2007, 30§; Pitkänen, 2011, s. 16; Rätty, 2015, s. 279)

Lastensuojelun velvollisuutena on tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta myös huostaanottotilanteessa. Vanhempien kanssa työskentely vähentää huostaanoton kielteisiä vaikutuksia. Lapsi tarvitsee varmuuden siitä, etteivät vanhemmat ole yksin ja että he saavat tukea. Tämä tieto tukee sijaishuollossa olevan lapsen omaa kuntoutumista. Lapsen sijoituk-

seen johtaneet syyt ja perustelut on myös selvitettävä vanhemmille. Vanhemmille on myös kerrottava, mitä heiltä odotetaan ja minkälaisia muutoksia heiltä edellytetään sijoituksen lopettamiseksi. (Pitkänen, 2011, s. 16, 28, 76; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.)

Huostaanottovaiheen hyvään työskentelyyn kuuluu se, että vanhempia kuunnellaan ja arvostetaan. Vanhemmille tulisi puhua selkeällä kielellä ja kertoa huostaanoton eri vaiheista. Asiakirjoihin, kuten asiakassuunnitelmaan olisi tärkeää kirjata myös positiivisia asioita ja vanhempien voimavaroja, koska tällä tavoin voidaan edistää työntekijän ja vanhempien välistä myönteistä suhdetta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.)

3 TRAUMAATTINEN KRIISI JA SIITÄ SELVIYTYMINEN

Kriisit ovat luonnollinen osa ihmisen arkielämää; kaikki kohtaavat jossain elämänsä vaiheessa suuria muutoksia ja menetyksiä. Palosaaren (2008, s. 23–24) mukaan kriisikäsite voidaan jakaa kolmeen osaan: kehityskriiseihin, elämänkriiseihin ja äkillisiin eli traumaattisiin kriiseihin. Nämä eri kriisin muodot saattavat vaikuttaa ihmiseen myös samanaikaisesti. Kehityskriisit liittyvät ihmisen luonnolliseen kehitykseen ja näitä ovat esimerkiksi lapsen saaminen ja eläkkeelle siirtyminen. Elämänkriisit puolestaan ovat pitkäkestoisia rasisitilanteita, joita ei satu kaikille ihmisille. Elämänkriisejä ovat esimerkiksi työuupumus ja pitkäaikaissairaus. Äkillistä eli traumaattista kriisiä ja siitä selviytymistä tarkastellaan luvuissa 3.1–3.3.

3.1 Traumaattinen kriisi

Äkillinen, traumaattinen kriisi tarkoittaa yllätyksellistä, epätavallisen voimakasta tapahtumaa, joka tuottaa ihmiselle huomattavaa kärsimystä. Traumaattisen kriisin myötä ihmisessä käynnistyvät luonnolliset, biologis-pohjaiset suojautumismekanismit. Kriisikokemus saa aikaan ihmisessä voimakkaita reaktioita ja niiden juuttuminen eli traumatisoituminen kokemuksen takia on mahdollista. Traumaattisia kriisejä ovat muun muassa onnettomuuteen joutuminen, yllättävä irtisanominen tai avioero, äkillinen vammautuminen, läheisen yllättävä menetys tai väkivallan uhriksi joutuminen. Traumaattisen tapahtuman tunnusmerkkejä ovat tilanteen ennakkoimattomuus ja kontrolloimattomuus sekä ihmisen elämänarvojen sekä koko elämän muuttuminen tapahtuman myötä. Tyypillisesti ihminen saattaa tuntea tilanteen olevan ylivoimainen, ettei kestä tilannetta eikä selviä siitä. (Palosaari, 2008, s. 25–26; Saari, 2008, s. 23–27)

Kriisiin kokeminen ja tapahtuman voimakkuuden kokemus on aina yksilöllistä. Toiselle voimakas traumaattinen tilanne saattaa olla sellainen, mikä oli toiselle vain uhkatilanne, mistä selvittiin. Ihmisen aiemmat kriisikoke-

mukset saattavat auttaa tilanteen ratkaisemisessa ja selviämässä tai puolestaan haitata sitä. Mikäli aiempia kokemuksia ei ole läpikäyty ja niistä selvitty, uusi kriisi voi saada aikaan trauman ketjuuntumisen. (Palosaari, 2008, s. 32–33)

Traumaattisen kriisin kohdatessa ihmisessä käynnistyviä kriisireaktioita määrittävät voimakkaasti ihmisen lajityypilliset biologiset ominaisuudet. Kriisireaktioissa on tiettyä lainalaisuutta ja ne esiintyvät ihmisissä usein tietyllä tavalla, vaikka yksilöllisiä eroja onkin. Kriisireaktiot laukeavat ihmisessä automaattisesti tiedostamatta ja ne vaikuttavat käsittelyprosessin etenemiseen ja tehostavat sitä. Haasteena on usein se, että pyrimme tietoisesti puuttumaan tähän luonnolliseen prosessiin ja siten estämään kriisikokemuksen käsittelyä. (Saari, 2008, s. 41; Palosaari, 2008, s. 41) Palosaaren (2008, s. 39) mukaan ”kriisi sairastuttaa harvoin, mutta terveet, luonnolliset reaktiot saattavat olla niin voimakkaita, että ne silti piilaavat arjen ja aiheuttavat hämmennystä”.

Lapsen sijoitus on aina kriisi vanhemmalle, lapselle ja koko perheelle. Olivat syyt sijoitukseen mitkä tahansa, lapsesta luopuminen ja eroon joutuminen on vanhemmalle psyykkisesti raskasta ja saa aikaan luonnollisia kriisireaktioita. Vanhemmat tarvitsevat tukea kriisin työstämiseen, eikä heitä saa jättää yksin lapsen sijoituksen jälkeen. Lapsen menetyksestä aiheutuva surua ei voida välttää, vaikka vanhemmat tiedostaisivatkin lapsen sijoituksen tarpeellisuuden. Vanhemmat tarvitsevat tukea menetyksestä aiheutuvien tunteiden käsittelyyn, oman elämän uudelleenjärjestämiseen ja uuteen tilanteeseen sopeutumiseen sekä etävanhempana toimimiseen. Tuen tarjoaminen vanhemmille heti kriisin alkuvaiheessa voi lyhentää lapsen sijoituksen aiheuttamaa suruaikaa ja helpottaa viranomaisten ja vanhempien yhteistyötä jatkossa. Vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet toimia lapsiensa tukena, kun ovat itsekin saaneet tukea ja ovat selviytymässä omasta kriisistään. (Heinonen, 2019, s. 5; Hiltunen, 2005, s. 24; Kujala, 2012, s. 9; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019b; Terveystieteiden tutkimuskeskus n.d.)

3.2 Traumaattisesta kriisistä selviytyminen

Traumaattisesta kriisistä toipumiseen kuuluu luonnollisten kriisireaktioiden eri vaiheiden (sokki, reaktiovaihe ja työstämis- ja käsittelyvaihe) läpikäynti. Vaihteellisuus antaa ihmiselle mahdollisuuden eheytyä kriisikokemuksesta vaiheittain. Kriisistä selviytymisessä voidaan ajatella olevan kyse siitä, että ihminen kykenee liittämään kokemuksen osaksi omaa elämäntarinaansa, eivätkä kriisin aiheuttamat reaktiot vaikuta haittaavasti ihmisen toimintakykyyn. Tapahtuma ei saa ihmisessä enää aikaan voimakkaita tunteita ja kokemusta voi ajatella tai olla ajattelematta. Kriisistä vapautuneen ihmisen mieli on vapaa; ihminen uskaltaa nauttia nykyhetkestä, ei pelkää mennyttä ja on kiinnostunut tulevaisuudesta. Kriisikokemuksen myötä särkyneet haavoittumattomuuden illuusio alkaa palata. (Palosaari, 2008, s.

41, 52–53; Saari, Kantanen, Kämäräinen, Parviainen, Valoaho & Yli-Pirilä 2012, s. 51)

Pojulan (2018, s. 26) mukaan yksi harvoista kriisistä toipumisen kuvauksista on Pearlinin ja Schoolerin (1978) selviytymisen neljän kriteerin malli. Tämän mallin mukaan selviytymiseen kuuluu, että ihmisen työ- ja toimintakykyisyys palautuu, tunteiden hallinta palautuu, ihminen pystyy nauttimaan palkitsevista kontakteista toisiin ihmisiin ja omanarvontunne korjautuu stressille altistumisen jälkeen.

Ihmisen selviytymisprosessi on aina yksilöllinen ja jokaisella ihmisellä on yksilöllisiä selviytymiskeinoja käytössään. Selviytymiseen voi saada tukea hyvin monenlaisista asioista ja eri ihmiset kokevat eri asiat itselleen sopiviksi. Selviytyminen vaatii aktiivista uuteen suuntautumista ja uusiakin selviytymiskeinoja voi oppia. Kaikilla ihmisillä on myös elämänkokemuksen ja kehityshistorian myötä kertyneitä yksilöllisiä voimavaroja ja persoonallisuuden piirteitä, mitkä vaikuttavat siihen, miten ihminen reagoi ja käsittelee kriisikokemustaan. Itsearvostus ja -luottamus ovat merkittäviä tekijöitä kriisin kohdatessa, ne luovat uskoa tilanteesta selviämiseen. Myönteiset asenteet, kuten toivo, rohkeus ja halu muuttaa elämänsä uudelleenlaiseksi, ovat tehokkaita stressireaktioiden lievittäjiä. (Ayalon, 1995 s. 12; Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 88–89; Saari ym. 2012, s. 52–53)

Ayalonin (1995) BasicPh-selviytymismalli jakaa ihmisten käyttämät selviytymistavat kuuteen eri ulottuvuuteen: uskomuksiin ja arvoihin, tunteisiin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, mielikuvitukseen, kognitioihin ja fysiologiseen ulottuvuuteen. Yhdessä nämä ulottuvuudet muodostavat ihmisen selviytymisvoimavarat. Näiden pohjalta Ayalon luokittelee myös erilaisia selviytyjätyyppejä. Älyllisesti, kognitiivisesti suuntautunut selviytyjä käsittelee kriisiä rationaaliseen järkeilyyn perustuvien keinoin, hän hallitsee stressiä etsimällä tietoa ja pyrkimällä ymmärtämään. Emotionaalisesti suuntautunut selviytyjä käsittelee tapahtunutta ensisijaisesti tunteiden tasolla, hän ilmaisee ja purkaa tunteitaan monin eri tavoin. Sosiaalisesti suuntautunut selviytyjä taas hakee tukea muista ihmisistä, ottaa vastaan toisten apua ja tukee myös itse muita. Luova selviytyjä käyttää mielikuvitustaan löytääkseen ratkaisuja tilanteeseen tai vältelläkseen tapahtunutta. Henkisesti suuntautunut selviytyjä puolestaan hakee tukea uskostaan, aatteestaan tai arvoistaan. Fyysisesti suuntautunut selviytyjä saa tukea fyysisestä toiminnasta ja liikunnasta. Fyysinen selviytyjä saattaa käyttää selviytymismenetelmänä myös stressin lievittämistä nukkumalla, syömällä tai päihteitä käyttämällä. (Ayalon, 1995, s. 25–28; Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 88–89)

Jokaisella ihmisellä on omat erityiset selviytymisulottuvuuksien ja -keinojen yhdistelmänsä. Stressiin reagoidessaan ihminen käyttää useampaa kuin yhtä selviytymistapaa. Ei ole myöskään olemassa yhtä selviytymiskeinoa, joka sopisi kaikille ihmisille tai kaikissa tilanteissa. Poijulan (2018, s. 63) mukaan parhaiten stressaavista tilanteista selviävät ne ihmiset, jotka

käyttävät monia erilaisia selviytymiskeinoja. Kyky valita itselle ja tilanteeseen sopiva selviytymiskeino auttaa välttämään tehottomia selviytymiskeinoja, joita ovat esimerkiksi luovuttaminen, aggressiivinen toiminta, itsensä syyttäminen ja defensiivisyys. Erilaisten selviytymiskeinojen joustava käyttö on yhteydessä hyvään mielenterveyteen ja resilienssiin. (Ayalon 1995, s. 27–28; Poijula, 2018, s. 62–63, 73–74)

Kriisin alkuvaiheessa saatu psyykinen ensiapu tukee ihmistä kriisistä selviytymisessä. Kriisityön tarkoituksena ei kuitenkaan koskaan ole hoitaa sairautta tai traumoja vaan kohdata oikealla tavalla kriisissä oleva ihminen ymmärtäen, että kriiseissä on kyse terveen mielen terveistä reaktioista. Oleellista kriisityössä on asiakasta kunnioittava kohtaaminen ja läsnäolo. Kriisityön tavoitteena on turvallisuuden tunteen syntyminen, rauhoittuminen nykyhetkeen, tapahtuneen kohtaaminen ja läpikäyminen tunteet sallien sekä kokemuksen liittäminen osaksi omaa elämäntarinaa. (Palosaari, 2008, s. 19–20, 90; Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 87, 104)

3.3 Resilienssi traumaattisen kriisin uudelleen suuntautumisessa ja sopeutumisessa

Resilienssi-käsitteelle ei ole yhtä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Poijula (2018, s. 19, 23) kuvaa sitä sateenvarjokäsitteeksi, joka soveltuu kuvaamaan yksilön, perheen, organisaation, systeemin tai kulttuurin kykyä suuntautua uudelleen ja sopeutua tehokkaasti stressaavaan kokemukseen, traumaan tai muuhun kielteiseen tapahtumaan.

Resilienssi on moniulotteinen ja muuttuva prosessi. Se on lopputulos yksilön ja hänen ympäristönsä välisestä vuorovaikutuksesta. Resilienssiin vaikuttavat sekä yksilön omat (esim. optimismi) että ympäristön (esim. sosiaalinen tuki, perhe) voimavarat ja vahvuudet. Muovautuvuutensa ansiosta resilienssiä voidaan parantaa erilaisilla interventioilla. Resilienssi on ajattelua, käyttäytymistä ja toimintaa, joita kuka tahansa voi oppia. (Poijula, 2018, s. 20–21, 225)

Poijulan (2018, s. 19–21) mukaan resilienssin kehittymiseen liittyy usein kärsimystä; se kehittyy vastoinkäymisten läpikäymisestä ja niistä oppimisesta. Resilienssi auttaa ihmistä palautumaan traumaa edeltäneelle psyykkisen toimintakyvyn tasolle. Vaikeat ajat ja tapahtumat voivat saada ihmisestä esiin myös parhaat puolet, kun ihminen uskaltaa kohdata haasteet. Tätä voidaan kutsua resilienssin paradoksiksi.

Toipuminen ja kestävyys ovat resilienssiin vahvasti liittyviä ilmiöitä. Toipuminen on palautumista tasapainoon ja alkuperäiseen terveydentilaan joustavasti stressaavan tapahtuman jälkeen. Kestävyys puolestaan tarkoittaa kykyä jatkaa eteenpäin, toiminnan parantamista sekä toipumiseen liittyvää henkistä kasvua. Resilienssin voidaan ajatella olevan lopputulos onnistuneesta sopeutumisesta vastoinkäymiseen, ja se voi ilmetä toipumisena, kestävytenä tai molempina. Oireet ja toimintakyky voivat kuitenkin

vaihdella ajan kuluessa, joten prosessi on erotettava lopputuloksesta. Resilienssi ei ole pysyvä tai aina samanlaisena säilyvä. Ihminen voi esimerkiksi olla resilienssi jollain tietyllä elämänalueella, mutta ei jollain toisella. Ihminen voi esimerkiksi olla työkykyinen, vaikka kärsisikin merkittävistä traumoireista. (Poijula, 2018, s. 25, 32)

Positiivisen tavoittelun ylläpitäminen sisältyy resilienssiin. Toiveikkaana pysyminen auttaa palautumaan stressistä ja psykologisista uhista, ja on siten resilienssin perusta. Poijulan (2018, s. 29) mukaan ”yksilöllinen resilienssi on se stressin määrä, jonka yksilö voi kestää ilman perusteellista muutosta kyvyssään tavoitella elämälle merkityksen antavaa päämäärää”.

Yksi merkittävistä resilienssitekijöistä on sosiaalinen tuki. Sosiaalinen tuki vaikuttaa yksilön terveyteen sekä psyykkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn; se toimii suojaavana tekijänä traumaperäiseltä stressihäiriöltä. Turvalliset kiintymyssuhteet auttavat vähentämään fyysistä ylivoimaisuutta ja kielteiseksi koettuja tunteita stressaavissa tilanteissa. Sosiaalinen tuki ja sitä hakeva yksilön käyttäytyminen liittyy psyykkiseen kestävyyyteen kielteisten elämäntapahtumien yhteydessä. (Poijula, 2018, s. 33, 137)

4 VERTAISTUKIRYHMÄT JA NIIDEN VAIKUTUKSET

Vertaistukiryhmiä on hyvin monenlaisia, osa ammatillisesti ohjattuja. VERTAISTUKI on todettu hyväksi tukimuodoksi monissa elämän kriiseissä. Vihottulan tutkimuksen (2015, s. 106) mukaan oman kokemuksen, kertomuksen jakamisella saman kokeneiden kanssa saattaa olla parantava vaikutus. Myös muiden kertomusten kuulemisella voi olla suuri merkitys selviytymisprosessissa. Vaikeasta aiheesta keskusteleminen on helpompaa vertaisten kanssa ja ihmiset ovat kokeneet tulleen ymmärretyiksi ryhmissä. VERTAISTUKIRYHMISTÄ on koettu olevan hyötyä tiedon, ohjeiden ja neuvojen saamiseksi ilman byrokratiaa tai muodollisia käytäntöjä. VERTAISTUKI voi olla hyvä jatkumo palveluketjussa kriisin akuuttivaiheen työskentelyn jälkeen, siinä vaiheessa, kun uhrin usein kokevat jäävänsä yksin. Toisaalta vertaistuki voi myös olla täydentävässä yksilöterapiassa. (Hiltunen, 2005, s. 36–37; Kojo, 2012, s. 62, 66; Kujala 2012, s. 12; Palosaari, 2008, s. 111; Vihottula, 2015, s. 105–106)

4.1 VERTAISTUKI JA VERTAISTUKIRYHMÄT

VERTAISTUKI-termiä on käytetty hieman yli kaksikymmentä vuotta. Aiemmin vertaistuen kaltaista toimintaa kutsuttiin oma-aputoiminnaksi. Nykyaikaisista oma-apuryhmistä tunnetuin on Yhdysvalloissa vuonna 1935 perustettu Nimettömät alkoholistit. Suomeen ensimmäinen AA-ryhmä perustettiin vuonna 1948. 1990-luvun laman seurauksena kunnat alkoivat säästää ja laitoshoidon karsittiin, joten ihmiset saivat turvaa vertaistuesta ja uusia

tukiryhmiä perustettiin. Vertaistuen arvostus kasvoi ja sitä mukaa myös ammatillisuuden ja vertaisuuden kohtaaminen on lisääntynyt. Sekä Laimio ja Karnell (2010, s. 10) että Mikkonen ja Saarinen (2018, s. 9,12) toteavat vertaistuen ja erilaisten oma-apuryhmien lisääntyneen merkittävästi 1990-luvun lama-ajan jälkeen. Nykyään vertaistuki mainitaan myös lastensuojelulaissa ja monissa hyvinvointistrategioissa. Vertaistoiminta on koettu yhdeksi uudeksi keinoksi luoda yhteisöllisyyttä nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vanhat yhteisömuodot, kuten suku- ja kyläyhdistykset ovat vähentyneet.

Vertaistuki on kokemukseen perustuvaa ihmisten keskinäistä tukea, jota voi tarvita erilaisissa elämänmuutos- ja sopeutumisvaiheissa. Se perustuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen. Vertaistuen arvoja ovat tasa-arvoisuus ja toisen ihmisen kunnioitus. Perustana on usko ihmisen omiin voimavaroihin, jotka voidaan saada käyttöön vertaistukitoiminnan avulla. Vertaiset ovat keskenään samalla tasolla, jolloin kukaan ei asetu toisen ylä- tai alapuolelle. Koska vertaisia yhdistää saman kokeminen, he voivat ymmärtää toisiaan jopa ilman sanoja. Vertainen, jolla on muut elämänaalueet kunnossa, pystyy auttamaan toisia sellaisissakin asioissa, joissa ammattilainen, jolla ei ole samaa kokemusta, ei pysty. (Laimio & Karnell 2010, s. 12; Mikkonen & Saarinen 2018, s. 9, 21–22)

Mikkonen ja Saarinen (2018, s. 20) kuvaavat vertaisuuden tarkoittavan ihmisten välistä suhdetta, jossa samankaltaiset elämäntilanteet ja kokemukset muodostavat vertaisuutta. Vertaisuus on keskinäistä asiantuntijuutta, voimavaroja, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Vertaisuuteen liittyy luottamus ja vertaisilta saatu tuki. Vuorovaikutus, omien kokemusten kertominen ja toisten kuuleminen, tunteiden ilmaiseminen ja käsittely sekä toisten kokemuksista oppiminen ja uusien selviytymiskeinojen löytyminen mahdollistuu luottamuksellisessa ilmapiirissä. Osallistujien voimavarat ja elämäntilanteet vaikuttavat siihen, miten vertaistukea toteutetaan.

Vertaistukiryhmät voivat olla keskustelevia tai toiminnallisia. Keskustelevat vertaistukiryhmät ovat suunniteltuja ja määräaikaista. Ne ovat yleensä myös suljettuja eli niihin ei oteta uusia jäseniä ryhmän käynnistyttyä. Keskustelevalle vertaistukiryhmälle on tyypillistä salliva ilmapiiri, jossa kaikki mielipiteet ovat oikeita ja tunteet sallittuja. Ketään ei tuomita tai arvostella ja ryhmässä jokainen voi kertoa sellaisiakin omia ajatuksia, joita ei uskaltaisi puhua ryhmän ulkopuolella. (Mikkonen & Saarinen 2018, s. 56–58)

Vertaistukea toteutetaan kahden kesken tai ryhmässä kasvokkain sekä nykyisin lisääntyvässä määrin myös verkon ja puhelimen välityksellä. Vertaistoimintaa organisoidaan ja toteutetaan monin tavoin. Vertaistukiryhmän voivat perustaa kansalaiset tai se voi olla järjestön tai yhdistyksen organisoimaa. Yhä useampi vertaistukiryhmä on nykyään julkisen tahon järjestämä, jolloin ryhmän ohjaaja on ammattilainen. Ammattilaiset voivat ohjata ryhmää yksin tai yhdessä koulutetun vertaisohjaajaan kanssa. Ammattilai-

sen työnkuvaan vertaistukiryhmässä voi myös kuulua alkavien ryhmien toiminnan suunnittelu, ryhmänvetäjien koulutus ja työnohjaus. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 5, 32)

Ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö on vertaistoiminnassa tavoiteltua. Kun ammatillinen työ ja vertaistuki toimivat yhdessä, päästään tuen tarvitsijan kannalta hyviin tuloksiin. Tällöin vertaisen tuki toimii ammatillisen työn tukena. Onnistuneessa yhteistyössä asiakas saa sekä ammatin tuen että vertaistuen. Ammatillinen tuo ryhmään ammatillista tietoa ja asiantuntemusta, joka perustuu koulutukseen, tutkimukseen ja ammatillisessa työssä hankittuun osaamiseen. Yleensä kriiseihin liittyvissä vertaistukiryhmissä ainakin toinen vetäjästä on ammatillinen. Kriiseihin liittyvistä ryhmämuotoisista tukimuodoista perinteisin on seurakuntien tarjoamat sururyhmät. (Laimio & Karnell, 2010, s. 16; Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 29, 33, 63; Palosaari, 2008, s. 107)

Ammatillisesti johdettua vertaistukea on järjestetty muun muassa Konginkankaan bussiturman, Aasian tsunamin sekä muiden näiden jälkeen tapahtuneiden suuronnettomuuksien uhreille ja omaisille SPR:n psykologiryhmän toimesta. Vertaistuki hyödyntää luonnollista sosiaalista tukea ja tarjoaa vahvan tukimuodon. Ammatillisesti johdettu vertaistuki käyttää kriisiprosessin tukemisessa hyväksi samassa tilanteessa olevien keskinäistä jakamista, tukea ja ymmärtämystä. Ammatillisuus vertaistuen yhteydessä tarkoittaa esimerkiksi ohjaajien kykyä säilyttää myönteinen ja tukeva ilmapiiri raskaiden asioiden kohtaamisessa ja ottaa pelkäämättä vastaan kaikenlaisia tunteita. (Palosaari, 2008, s. 108–111, 206)

4.2 Vertaistukiryhmien toiminnasta saatuja kokemuksia

Laimion ja Karnellin (2010, s. 18–19) mukaan vertaistukiryhmissä ryhmäläisiltä saatu empatia on syvempää kuin ammattilaisilta, perheeltä ja ystäviltä saatu. Vertaistukiryhmä saattaa olla ensimmäinen ja ainut paikka, jossa ryhmän jäsen tulee kuulluksi ja hyväksytyksi omine ongelmineen, kysymyksineen, tunteineen ja ajatuksineen. Vertaistukiryhmän jäsenet toimivat toisilleen esimerkkinä selviytymisestä ja muutoksen mahdollisuudesta. Lisäksi uudessa elämäntilanteessa toisten saman asian kokeneiden tapaaminen auttaa ymmärtämään omia tunteita prosessiin kuuluvina ja normaaleina reaktioina.

Mehtola (2013, s. 7) kuvaa vertaistuen olevan tärkein omaa toipumista edistävä tekijä. Vertaisryhmiä yhdistää ryhmän jäsenten kokemusten samankaltaisuus, oman tarinan jakaminen ryhmäläisten kesken, ryhmän jäsenten välinen luottamus ja kunnioitus sekä vertaisuus ja osallisuus. Kokemukset vertaisuudesta ja osallisuudesta vaikuttavat ihmisen selviytymiseen, itsekunnioituksen palautumiseen, toimijuuteen ja kykyyn määrittää omat tavoitteensa. Yhteisten kokemusten jakaminen synnyttää vertaisuutta. Mehtolan mukaan vertaisryhmissä jaetaan kokemusasiantuntijuutta, toivoa, rohkaisua ja realistisia tavoitteita oman elämäntilanteen

muuttamiseen. Myös omiin menneisyydessä tehtyihin valintoihin oppii suhtautumaan suvaitsevaisemmin ja itsensä syyllistäminen vähenee.

Vertaistoimintaan sisältyy ajatus, ettei kukaan ole ongelmiansa kanssa yksin. Kun ryhmässä tapaa toisia samassa tilanteessa olevia ja näkee, kuinka he ovat selviytyneet, se herättää toivoa omasta selviytymisestä. Ryhmän tuki myös parantaa ihmisen elämönhallinnan tunnetta ja opettaa toisten kuuntelemista sekä itsensä ilmaisemista. Ryhmässä toimiminen kehittää myös vastuun ottamista ryhmää ja itseä koskevista asioista sekä päätösten tekemistä. Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen tuottaa korjaavan kokemuksen ja kehittää sosiaalisia taitoja. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 23)

Sekä Mehtola (2013, s. 7) että Mikkonen ja Saarinen (2018, s. 21–22) kuvaavat vertaisryhmien vastavuoroisten ihmissuhteiden olevan tärkeitä silloin, kun arkea tukevat rakenteet murtuvat. Vertaistukiryhmät synnyttävät sosiaalista pääomaa, sosiaalista minuutta ja kokemusta siitä, että kuuluu johonkin ja on tarpeellinen. Kriisistä toipumisessa kokemus vertaisuudesta on kantava voima.

4.3 Vertaistukiryhmien toiminnasta saatuja tutkimustuloksia

Tässä luvussa tarkastelemme aikaisempia tutkimuksia, jotka käsittelevät vertaistukiryhmiä ja vertaistukea sekä esittelemme tutkimusten keskeisimmät tulokset. Lisäksi esittelemme muutamia tuoreimpia opinnäytetöitä, joissa on käsitelty VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmää vanhempien näkökulmasta.

Mikkonen (2009) on tehnyt väitöskirjan Sairastuneen vertaistuki. Väitöskirjassaan Mikkonen käsittelee vertaistukea ja sitä, miten eri sairauksien aiheuttamat elämänmuutokset liittyvät vertaistuen tarpeeseen ja mitä merkitystä vertaistuellalla on sairastuneelle. Mikkonen tutki kuuden eri sairausryhmän vertaistukitoimintaa. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla, havainnoimalla ja kirjallisella kyselylomakkeella. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä sekä vertailemalla toimintaa vertaistukiryhmissä, tukihenkilötoiminnassa, sopeutumisvalmennuksessa ja ensitietotapahtumissa. Tutkimuksessa havaittiin, että vertaistuki ulottui sellaisille alueille, mihin julkisella tuella ei ole resursseja tai mihin julkiset palvelut eivät ulotu. Julkinen tuki ei voi korvata vertaistukea eikä vertaistuki voi korvata julkista tukea, vaan kumpaakin tarvitaan. Ilman vertaistukea sairastuneiden pitäisi turvautua sosiaali- ja terveystalouteen. (Mikkonen 2009)

Palojärven (2009) ammatillisessa lisensiaatintutkimuksessa Vertaistuki voimaantumisen välineenä sosiaalityössä - miten NOVATryhmä auttaa ja tukee, kun naisella on paha olo? käsitellään vertaistukea ja sen suhdetta ammatilliseen sosiaalityöhön ryhmämuotoisessa toiminnassa. Tutkimusta varten haastateltiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla 12 Nais-tenkartano ry:n järjestämän NOVAT-ohjelman vertaistukiryhmän loppu-

vaiheessa olevaa naista. Palojärven tutkimuksen mukaan vertaistuen syn-
tyminen liittyi kokemukseen yksilöllisen tilan ja hyväksynnän saamisesta.
Ryhmän tuki ja käsitellyt aiheet käynnistivät voimaantumisen prosessin ja nai-
set kokivat vallan tunteen omaan elämään lisääntyneen. Palojärven mu-
kaan vertaistuen ja ammattiavun yhteistyöllä voidaan tuottaa osallisuutta
ja voimaantumisen kokemuksia. (Palojärvi 2009)

Toppila (2010) tutki pro gradu -tutkielmassaan Neurologisesti sairaiden ja
vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa kertomuksia vertaistu-
esta ammattilaisten ja vertaisten yhdessä organisoimaan vertaistukea.
Tutkimusaineistona Toppila käytti 33 kirjallista vertaistukitarinaa. Tutki-
muksen mukaan vertaistuen keskeisin hyöty on sairastuneiden ja vammau-
tuneiden voimaantuminen. Voimaantuminen ilmeni itseluottamuksen kas-
vamisena, sosiaalisten suhteiden lisääntymisenä ja aktiivisena vapaaeh-
toistoimintaan osallistumisena. (Toppila 2010)

Mansikkamäen (2014) pro gradu -tutkielmassa Äitiys lapsen sijaishuollon
aikana - Vertaistukiryhmä selviytymisen tukena tutkittiin äitien keski-
näistä tukea lapsen sijaishuollon aikana. Ryhmähaastattelussa haastatel-
tiin neljää äitiä, jotka antoivat erilaisia merkityksiä äitiydelle ja pohtivat sitä
suhteessa itseensä, perheeseensä ja yhteiskuntaan. Mansikkamäen tutki-
muksen mukaan lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheutti äi-
deille häpeän ja epäonnistumisen kokemuksia, jotka vaikuttivat naisten äi-
tiyteen. Vertaistukiryhmässä käymisellä koettiin olevan vaikutusta omasta
hyvinvoinnista huolehtimisen parantumiseen, yhteisten kokemusten jaka-
miseen ja tuen saamiseen. Mansikkamäki toteaa tutkimusaineiston perus-
teella vertaistukiryhmässä käymisen toimivan äidin selviytymisen tukena
lapsen sijoituksen aiheuttamassa kriisissä. (Mansikkamäki 2014)

Mannisen (2015) opinnäytetyössä Kohti yhteisiä sanoja – Huostaanotettu-
jen lasten vanhempien VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmätoiminnan mallinta-
minen ja ryhmätoiminnan vaikutukset vanhemman kokemana mallinnet-
tiin huostaanotettujen lasten vanhempien VOIKUKKIA® -vertaistukiryhmä-
toimintaa. Lisäksi ryhmätoimintaan osallistuneilta vanhemmilta kysyttiin,
onko VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmätoiminnalla ollut vaikutusta heidän
voimaantumiseensa ja osallisuuteensa. Osallisuuden toteutumista tarkas-
teltiin yksilö- ja yhteisötasolla. Kyselyyn osallistui viisi VOIKUKKIA®-
vertaistukiryhmää eri puolilta Suomea, ryhmiin osallistuneista 28:sta van-
hemmasta 21 vastasi kyselyyn. Vanhemmista 86 % koki VOIKUKKIA®-
vertaistukiryhmätoiminnan lisänneen heidän voimaantumistaan ja osalli-
suuttaan. Kyselyyn vastanneet vanhemmat nimesivät ryhmätoimin-
nan tärkeiksi asioiksi tiedon lisääntymisen ja kuulluksi tulemisen. Ryh-
mässä oma elämäkokemus ikään kuin normalisoitui, sekä häpeän ja epä-
toivon taakka helpottui. Vanhemmat kokivat saaneensa myös arvostusta
osakseen. Lisäksi he kokivat, että ryhmätoiminta ikään kuin työnsi heitä
jaksamaan eteenpäin. Opinnäytetyön tulosten mukaan VOIKUKKIA®-

vertaistukiryhmätoiminta antaa vanhemmalle välineitä jäsenellä haasteellista elämäntilannettaan. Lisäksi se näyttää voimistavan vanhemman aktiivisuutta myös ryhmätoiminnan ulkopuolella. (Manninen 2015)

Mysirlakis (2015) on tehnyt toiminnallisen opinnäytetyön Ohjattu vertaistukiryhmä huostaan otettujen lasten vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltopaikasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota vertaistukiryhmätoimintaa huostaanotettujen lasten vanhemmille. Suunniteltuja ryhmätapaamisia oli yhteensä viisi kertaa ja ryhmään osallistui viisi huostaanotetun lapsen vanhempaa. Vanhempia yhdisti vahvasti huoli omasta lapsestaan, joka korostui lapsen ollessa karkuteillä sijaishuoltopaikasta. Ryhmään osallistuneet vanhemmat antoivat palautekyselyn muodossa palautetta ryhmätoiminnasta. Palautteen perusteella vanhemmat kokivat tulleen tervetulleeksi ryhmään ja luottamuksellinen ilmapiiri ryhmässä mahdollisti sen, että ryhmässä pystyi puhumaan hyvin vaikeista asioista. Vanhempien palautteen perusteella opinnäytetyössä todettiin, että ohjattu vertaistukiryhmä antoi tarvittavaa tukea vanhemmille. Vertaistukiryhmässä vanhempien oli mahdollisuus jakaa kokemuksia ja tunteita. Vertaistuen merkitys korostuu siinä, että ihminen saa kokemuksen siitä, että on muitakin, jotka ovat samankaltaisessa tilanteessa. Vertaistukiryhmissä emotionaalinen tuki on merkittävää. (Mysirlakis 2015)

Huovinen (2017) on tehnyt opinnäytetyön VOIKUKKIA® -vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaisohjaajasta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuneilla on vertaisohjaajan ryhmässä mukana olemisesta. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusta varten haastateltiin yksilohaastatteluna kahta VOIKUKKIA®-ryhmän käynyttä vanhempaa. Lisäksi aineistona oli myös VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmien loppupalautteet vuosilta 2014–2016. Tutkimustulosten mukaan suurin osa ryhmän käyneistä koki vertaisohjaajan mukana olon ryhmässä positiivisena asiana. Ryhmän käyneet kokivat, että oli hyvä, kun mukana oli joku, jolla oli samanlaisia kokemuksia kuin heillä ja todella tiesi mistä puhutaan. Ryhmäläisistä oli ollut hyvä nähdä joku, joka on selvinnyt huostaanottotilanteesta, se antoi uskoa tulevaan. Vertaisohjaajan läsnäolo oli myös rohkaissut ryhmäläisiä puhumaan ja tuomaan esiin omia ajatuksiaan. (Huovinen 2017)

5 VOIKUKKIA®-VERTAISTUKIRYHMÄMALLI

Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus VOIKUKKIA, lyhyesti VOIKUKKIA®-toiminta on Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry:n valtakunnallista toimintaa. Toimintaa rahoitetaan STEAn avustuksella. VOIKUKKIA®-toiminnan tavoitteena on VOIKUKKIA®-vertaisryhmien ohjaajaverkoston laajentaminen ja jatkuvuuden turvaaminen, vertaistukiryhmätoiminnan levittäminen ja vakiinnuttaminen valtakunnallisesti sekä vanhempien tuen

tarpeen esille nostaminen ja osallisuuden lisääminen. (Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry. n.d.)

Toiminnan taustalla on Sininauhaliiton Eevan perhe -projekti, missä sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoimintaa kehitettiin vuosina 2002–2005. Toimintaa kehitettiin edelleen ja ryhmänohjaajia koulutettiin VOIKUKKIA®-projektissa (2006–2009) sekä VOIKUKKIA® -verkostohankkeissa (2010–2015). Vuodesta 2012 vuoden 2018 lokakuuhun asti VOIKUKKIA®toiminta oli Sininauhaliitto ry:n ja Kasper ry:n yhteistä toimintaa. (Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry. n.d.; Kujala, 2012, s. 7–8)

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmät on tarkoitettu sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseen. Samaa ryhmämallia voidaan käyttää myös sijoitettujen lasten muiden läheisten tukemiseen. Ryhmään osallistumisen kannalta ei ole olennaista, milloin sijoitus on tapahtunut tai onko se avoimuuden sijoitus vai huostaanotto. Ryhmätoiminnan päätavoitteina ovat lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen aiheuttaman kriisin käsittely, vanhempien oman elämän ja selviytymisen tukeminen sekä vanhemmuuden vahvistuminen ja sitä kautta lasten hyvinvoinnin lisääntyminen. (Kujala, 2012, s. 8; Kujala, 2019, s. 11)

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmät ovat koulutettujen ammattilaisten ohjaita suljettuja ryhmiä. VOIKUKKIA® on rekisteröity tavaramerkki. Ryhmää ohjaa aina vähintään kaksi ohjaajaa, joista ainakin toisella on oltava VOIKUKKIA®-ohjaajakoulutus. Ammattilaisohjaajilla tulee olla myös tietoa ja osaamista lastensuojelusta, kriisiauttamisesta sekä työskentelystä lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhempien kanssa. Lisäksi mukana ryhmää ohjaamassa voi olla myös koulutettu vertaisohjaaja (ryhmän käynyt ja ryhmänohjaajaksi koulutautunut kokemusasiantuntija). Vuonna 2019 koulutettuja ohjaajia oli eri puolilla Suomea noin 350, joista vertaisohjaajia noin 50. (Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry. n.d.; Kujala, 2019, s. 12; Ohjeita VOIKUKKIA®-vertaisryhmien ohjaajille 2015)

VOIKUKKIA®-ryhmänohjaajat voivat liittyä ohjaajaverkoston, jonka jäsenet tapaavat toisiaan ohjaajaverstaissa. Ohjaajaverstaissa kerrotaan ryhmien kuulumisia sekä jaetaan onnistumisia ja haasteita. Näissä verstaissa ideoidaan myös uusia vanhempien tukimuotoja, jaetaan lastensuojelun ajankohtaisia asioita ja VOIKUKKIA®-toiminnan uusimmat kuulumiset. Lisäksi VOIKUKKIA®-toiminnalla on aluekoordinaattoreita, jotka toimivat yhteyshenkilöinä vertaistukiryhmiin liittyvissä asioissa, pitävät yhteyttä ryhmänohjaajiin ja VOIKUKKIA®-työntekijöihin sekä vastaavat ryhmien tiedottamisesta alueilla, joissa ryhmätoiminta on vakiintunutta. (Koivunen, 2019, s. 84)

Ennen VOIKUKKIA®-ryhmän alkamista ohjaajat ja ryhmään tulossa oleva vanhempi tapaavat ennakkoon, jolloin he tutustuvat ja keskustelevat ryhmästä ja ryhmään tulosta, vanhemman odotuksista, toiveista ja mahdoli-

suuksista sitoutua ryhmään. Tapaamisella on tarkoitus myös arvioida yhdessä vanhemman kanssa, vastaako ryhmä vanhemman tarpeisiin sillä hetkellä ja soveltuuko ryhmämuotoinen tuki hänelle. Vanhempi voi hyötyä ryhmästä missä vaiheessa lapsen sijoitusta tahansa. Tärkeintä on, että vanhempi kykenee työskentelemään ryhmässä ja keskustelemaan vastavuoroisesti. Esteenä ryhmään osallistumiselle voi olla vanhemman akuutti ja hoitamaton päihde- tai mielenterveysongelma, jolloin vanhempi ei pysty sitoutumaan ryhmään tai hän ei jaksaa kuunnella toisten vanhempien huolia. (Kujala, 2019, s. 13, 16, 18–20)

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmässä on kerrallaan 4–8 osallistujaa, joita yhdistää kokemus lapsen sijoittamisesta ja siirtämisestä pois vanhemman luota. Vertaisuuden kokemisessa muilla asioilla, kuten vanhemman taustalla, lapsen iällä, sijoituksen syillä, kestolla ja sijoituspaikalla, ei ole suurta merkitystä. (Kujala, 2019, s. 12)

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmä kokoontuu yleensä 8–12 kertaa viikon tai kahden välein. Jokainen ryhmätapaaminen kestää noin 2–3 tuntia riippuen ryhmäläisten määrästä ja sitä voidaan tarpeen mukaan tauottaa. Vertaistukiryhmä tapaa vähintään 16 tunnin ajan. Jotta vertaistuki toteutuu, pitää vuorovaikutukselle olla aikaa ja vanhemmilla mahdollisuus jakaa kokemuksia ja keskustella niistä toisten kanssa. Ryhmätapaamisissa on jokaisella kerralla tarjoilua, jonka tarkoituksena on luoda kotoista tunnelmaa ja viestiä vanhemmille heidän olevan tervetulleita. Usein viimeistä ryhmäkertaa juhlistetaan normaalia kertaa hienommalla tarjoilulla. VOIKUKKIA®-ryhmä kokoontuu aina samaan aikaan samassa viihtyisässä ja rauhallisessa paikassa, jotta tapaamiset olisivat helppo muistaa ja ne tuntuisivat turvallisilta. (Kujala, 2019, s. 13, 15–16, 89)

Ryhmätapaamisissa toistuu sama rakenne. Ryhmän alussa sekä vanhemmat että ryhmänohjaajat kertovat kuulumisensa ja tapaamisen lopussa tunnelmansa ryhmäkerrasta ja sen, millä mielellä lähtee kotiin. Näillä aloitus- ja lopetuskierröksillä käytetään usein apuna erilaisia harjoituksia, esimerkiksi tunne- ja kuvakortteja. Jokaisella ryhmätapaamisella on jokin aihe, jonka ohjaajat alustavat. Alustuksen pohjalta vanhemmat keskustelvat aiheesta ja jokaisella on mahdollisuus kertoa omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tunteitaan siitä. Ohjaajat voivat tukea ryhmäläisten keskustelua muun muassa kirjallisen materiaalin sekä erilaisten virittävien ja syventävien menetelmien avulla. (Kujala, 2019, s. 16–17)

5.1 VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän tapaamisten teemat ja sisällöt

Jokaisella VOIKUKKIA®-ryhmätapaamisella on oma käsiteltävä teemansa ja ne ovat tarkoituksella tietyssä järjestyksessä. Järjestyksen tarkoituksena on kuljettaa vanhempien pohdintoja eteenpäin loogisessa järjestyksessä ja tukea samalla koko ryhmätyöskentelyä ja ryhmän dynamiikkaa. (Kujala, 2019 s. 13)

Ensimmäisen ryhmätapaamisen teema on Tutustuminen ja yhteiset toimintatavat. Tämän ryhmätapaamisen tarkoituksena on ryhmän aloitus, tutustumien ja sopiminen toimintaperiaatteista ja -tavoista. Sekä ryhmänohjaajat että vanhemmat esittäytyvät. Vanhemmat saavat valita minkä verran kertovat itsestään ja omista asioistaan. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella vanhemmat voivat kertoa myös lapsen/lasten iät ja sen, kuinka kauan sijoituksesta on ja minkälainen heidän elämäntilanteensa on tällä hetkellä. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella ryhmänohjaajat kertaavat ryhmän tavoitteet ja sisällöt. Vanhemmat saavat kertoa odotuksistaan ja toiveistaan ryhmälle. Tällä ryhmätapaamisella sovitaan, miten ryhmässä toimitaan ja millaiset säännöt ryhmälle luodaan. (Kujala, 2019, s. 37–39)

Toisen ryhmätapaamisen teema on Vanhempien kertomukset lapsen sijoituksesta. Tällä ryhmätapaamisella vanhemmat kertovat lapsen sijoituksesta, sen vaiheista ja nykytilanteesta. Tämän aiheen käsittely herättää usein vanhemmissa voimakkaita tunteita. Tarkoituksena on, että vanhemmat hyötyvät toisensa kertomuksista ja kokemuksista sekä löytävät niistä yhtymäkohtia, eroavaisuuksia, uusia näkökulmia ja ratkaisumalleja. Tämän tapaamisen tavoitteena on, että vanhemmat kokevat, etteivät ole asiansa kanssa yksin. Ryhmätapaaminen voi olla ensimmäinen kerta, jolloin vanhemmat käsittelevät lapsen sijoitusta ja puhuvat siitä toisten saman kokeneiden kanssa. Sijoituksesta kertominen on vapaaehtoista ja ohjaajien tehtävänä tukea vanhempia tarvittaessa apukysymysten avulla sekä antaa rohkaisevaa palautetta. (Kujala, 2019, s. 41–42)

Kolmannen ryhmätapaamisen teema on Vanhemman kriisi ja kokemukset lapsen sijoituksesta. Tällöin vanhemmat saavat tietoa kriisin vaiheista, tunnistavat omia kriisireaktioita ja saavat tukea niihin. Ryhmätapaamisen tarkoituksena on, että vanhemmat tunnistavat missä vaiheessa kriisiä he ovat ja miten he ovat reagoineet sekä minkälaisia tunteita, ajatuksia ja kokemuksia heillä on ollut kriisin eri vaiheissa. Tärkeää on, että vanhemmat ymmärtävät omien reaktioiden olevan luonnollisia ja normaaleja, ja että kun asian käsittelemiseen saa tukea, siitä voi toipua. (Kujala, 2019, s. 45)

Neljännän ryhmätapaamisen teema on Lapsen erokriisi. Ryhmätapaamisella vanhemmat miettivät sijoitusta ja sen aiheuttaman kriisin vaikutuksia lapsen näkökulmasta. Vanhemmat pohtivat mitä vanhemmasta eroon joutuminen tarkoittaa lapsen kannalta ja miten vanhemmat voisivat olla lapsensa tukena. Neljäs ryhmätapaaminen on usein vanhemmille kaikkein vaikein ja raskain. (Kujala, 2019, s. 49)

Viidennen ryhmätapaamisen teema on Yhteydessä lapseen, lastensuojeluun ja sijaishuoltoon. Ryhmätapaamisella vanhemmilla on mahdollisuus käsitellä ja purkaa tunteita, jotka liittyvät yhteydenpitoon lapsen kanssa ja yhteistyöhön viranomaisverkoston kanssa. Vanhemmat saavat muun muassa tietoa oikeuksistaan vanhempina sekä oikeudesta omaan asiakassuunnitelmaan. (Kujala, 2019, s. 55–57)

Kuudennen ryhmätapaamisen teema on Vertaisohjaajan selviytymistarina tai jokin muu teema. Tälle ryhmätapaamiselle kutsutaan vierailulle asiantuntija kertomaan jostakin aiheesta tai jos ryhmässä on vertaisohjaaja, voi hän kertoa oman selviytymistarinansa. Vierailijoina voi olla esimerkiksi sijoituksen kokenut nuori, psykologi, sosiaalityöntekijä tai sosiaaliamies. Vierailija on usein mukana osan aikaa ryhmätapaamisesta. (Kujala, 2019, 63–64)

Seitsemäs ryhmätapaaminen on nimeltään Vanhemmuus lapsen sijoituksen jälkeen. Tällä ryhmätapaamisella vanhemmat pohtivat omaa asemaansa ja rooliaan vanhempina. Vanhempien kanssa käydään läpi vanhemmuuden käsitteitä ja vanhemmuutta voidaan selkiyttää ja jäsentää Vanhemmuuden roolikartan avulla. (Kujala, 2019, s. 65–66)

Kahdeksannen ryhmätapaamisen teema on Omat voimavarat ja jaksaminen. Ryhmätapaamisella vanhemmat pohtivat mitä hyviä asioita heillä elämässään jo on ja miten he saisivat lisää voimavaroja ja selviytymiskeinoja. Ryhmänohjaajat auttavat jokaista vanhempaa apukysymysten avulla ja vanhemmille voidaan jakaa kirjallista materiaalia selviytymisen voimavaroista. (Kujala, 2019, s. 72–75)

Yhdeksäs ryhmätapaaminen on nimeltään Tulevaisuuden näköalat. Tämän ryhmätapaamisen tarkoituksena on pohtia, millaisena vanhemmat näkevät tulevaisuutensa elämän eri osa-alueilla ja miten elämä jatkuu ryhmätapaamisten jälkeen. Vanhemmat päättävät itse kuinka pitkällä tähtäimellä he ajatuksiaan ja toiveitaan tarkastelevat. Tällä tapaamisella apuna käytetään usein toiminnallisia menetelmiä ja havainnollistavia piirroksia. (Kujala, 2019, s. 76–78)

Kymmenennen ryhmätapaamisen teema on Ryhmän päättäminen. Tällä ryhmätapaamisella sekä vanhemmat että ohjaajat käyvät yhdessä läpi kokemuksia ryhmän ajalta ja arvioivat ryhmän toimintaa. Vanhemmat saavat kannustavaa palautetta toisiltaan ja ohjaajilta. Vanhemmat antavat myös palautetta ohjaajille. Mikäli ryhmäläiset haluavat, voidaan sopia vielä jälkitapaaminen joidenkin viikkojen päähän. Vanhemmille annetaan myös arviointilomake, jonka he täyttävät ja ryhmänohjaajat postittavat ne VOIKUKKIA®-toiminnalle. (Kujala, 2019, s. 79–80)

Mitä vanhemmille kuuluu? -tapaamisen tarkoituksena on tavata ja kuulla toisten kuulumisia muutaman viikon kuluttua ryhmän päättymisen jälkeen. Vanhemmille tarjotaan vielä mahdollisuus keskustella asioista, joita heillä on mielessä. Tämä jälkitapaaminen järjestetään, mikäli kaikki ryhmän vanhemmat niin haluavat. (Kujala, 2019, s. 81)

5.2 VOIKUKKIA®-toiminnan eettiset periaatteet

VOIKUKKIA®-toiminnan eettiset periaatteet ovat kunnioitus ja erilaisuuden arvostaminen, luottamus ja yksityisyys, rehellisyys, läpinäkyvyys ja avoimuus, luotettavuus, myönteisyys ja maltillisuus sekä jatkuvuus ja yhteistyö. Nämä eettiset periaatteet koskevat kaikkia VOIKUKKIA®-työntekijöitä, vertaistukiryhmien ohjaajia ja vertaisohjaajia, aluekoordinaattoreita, VOIKUKKIA®-kehittäjäryhmän vanhempia sekä vapaaehtoisia. (Kujala, 2019, s. 91–92)

VOIKUKKIA®-toiminnan eettisissä periaatteissa kunnioituksella tarkoitetaan asiallista ja kunnioittavaa käyttäytymistä ja suhtautumista kaikkia vanhempia, sidosryhmiä, verkostoja, ammattilaisia ja muita viranomaisverkostoja kohtaan. Erilaisuuden arvostaminen on kaikkien ihmisten arvostavaa ja kunnioittavaa kohtaamista huolimatta erilaisista arvomaailmoista. Luottamus ja yksityisyys suhteessa vanhempiin tarkoittaa luottamuksellisia keskusteluja ja asiointia sekä yhteydenpitoa ja henkilötietolain noudattamista. VOIKUKKIA®-ohjaajat ovat antaneet suostumuksen tietojensa tallentamiseen ohjaajarekisteriin. (Kujala, 2019, s. 91–92)

Rehellisyyttä, läpinäkyvyyttä ja avoimuutta toteutetaan kaikessa toiminnassa rikkomatta salassapitoa ja liikesalaisuuksia. Kaikista asioista keskustellaan rakentavasti, rohkeasti ja kunnioittavasti. Luotattavuus eettisenä periaatteena tarkoittaa, ettei VOIKUKKIA®-toiminnassa oteta kantaa yksittäistapauksiin, vaan lausunnot perustuvat laajemmin kerättyyn tietoon ja kokemuksiin. Myönteisyys ja maltillisuus VOIKUKKIA® -toiminnassa tarkoittaa uskoa muutoksen mahdollisuuteen, kun toimitaan myönteisellä, rakentavalla ja maltillisella tavalla. Tunteita kunnioitetaan ja toimitaan kärsivällisesti, harkitsevasti ja maltillisesti, vaikka huostaanotto herättää suuria tunteita. Jatkuvuuden ja yhteistyön periaatteen mukaan toiminta perustuu pitkäjänteiseen kehittämistyöhön yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Yhteistyötä vanhempien ja ammattilaisten välille rakennetaan myönteisessä hengessä. (Kujala, 2019, s. 91–92)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tutkimuksellisen opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyen. Lapsen sijoitus tai huostaanotto on aina kriisi sekä lapsen että vanhemman näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä vaikutusta vanhemmat ovat kokeneet ryhmään osallistumisella olleen huostaanottokriisistä selviytymiseen.

Yhteistyökumppanina tutkimukseemme liittyen on Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n VOIKUKKIA®-toiminta ja sieltä yhteyshenkilönä toimii asiantuntija, tiiminvetäjä Mirjami Koivunen. Toivomme, että tutkimuksemme tuloksista on hyötyä sijoitettujen lasten vanhemmille suunnatun tuen merkityksen esiintuomisessa sekä VOIKUKKIA® -vertaisryhmätoiminnan kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa.

Tutkimuskysymys:

Minkälaisia koettuja vaikutuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistumisella on ollut huostaanottokriisistä selviytymiseen?

- Miten kriisikokemus on muuttanut muotoaan kriisin edetessä?
- Mitä kriisistä selviäminen on tarkoittanut/tarhoittaa?
- Mitä vaikutusta VOIKUKKIA®-ryhmään osallistumisella on ollut tästä kriisistä selviytymiseen?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluina toteutettuja fokusryhmähaastatteluja.

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tietoa kerätään suoraan ihmisiltä todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Tutkija ja tutkittava ovat suorassa kontaktissa toisiinsa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2013, s. 161–164; Kananen, 2014, s. 19)

Yhtenä laadullisen tutkimuksen piirteenä on, että tutkimuksessa käytetty kohdejoukko on yleensä valittu tietyin perustein eikä sattumanvaraisesti. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkittavien henkilöiden tietämys ja kokemus tutkittavasta ilmiöstä ja siinä ollaan kiinnostuneita merkityksistä

eli siitä, miten tutkittavat kokevat ja näkevät todellisen maailman. Laadullisella tutkimuksella on mahdollisuus saada ilmiöstä syvälinen näkemys, mutta sen tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä. (Kananen, 2014, s. 17, 19; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 98)

7.1.1 Fokusryhmähaastattelu

Mäntyrannan ja Kailan (2008, s. 1507) mukaan fokusryhmähaastattelussa ryhmä valitaan ennakkoon ja haastattelurunko suunnitellaan etukäteen. Fokusryhmähaastattelun tarkoituksena on tuottaa runsas ja monipuolinen aineisto. Sen avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä ja tuomaan siihen uusia näkökulmia. Hirsjärvi ym. (2013, s. 210–211) pitävät ryhmähaastattelua tehokkaana tiedonkeruun muotona, koska siinä saadaan usealta henkilöltä tietoja yhtä aikaa. Ryhmähaastattelussa haastateltavat eivät suuntaa kommenttejaan ainoastaan haastattelijalle, vaan kommentoivat myös toistensa puheenvuoroja. Tätä tutkimusta varten tehdyissä ryhmähaastatteluissa keskeistä oli haastateltavien välinen vuorovaikutus.

Haastattelimme tutkimukseen vanhempia, jotka ovat kokeneet lapsensa huostaanoton tai sijoituksen kodin ulkopuolelle. Aihe saattaa olla vanhemmille arka ja vaikea. Pietilän (2017, s. 113) mukaan ryhmähaastattelua voidaan pitää käyttökelpoisena, kun ennakoidaan haastateltavien arastelevan haastattelua. Aho ja Paavilainen (2017, s. 336, 337–339) kuvaavat kriisitilanteissa oleviin ihmisiin liittyviä tutkimusaiheita sensitiivisiksi, kun haastateltavat joutuvat käsittelemään voimakkaita tunteita, esimerkiksi vihaa, surua, hämmennystä, pelkoa ja ahdistusta tai kun haastattelutilanne voi aiheuttaa niitä. Heidän mukaansa ei ole tarkkaa ohjeistusta siitä, milloin olisi sopiva hetki kriisitilanteessa olevien haastattelemiseen. Otollisin haastateltava on uudelleen suuntautumisen vaihetta elävä, koska tällöin kriisi ei enää hallitse eikä tuota pelkoa, vaikka haastattelu nostaisikin aiempia ikäviä kokemuksia mieleen.

7.1.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Haastattelijalla saattaa olla tukilista (teemahaastattelurunko) käsiteltävistä asioista, mutta ei välttämättä valmiita kysymyksiä. Haastattelun aikana käydään läpi ennalta päätetyt teema-alueet, mutta alueiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen. (Hirsjärvi ym., 2013, s. 208; Eskola, Lähti & Vastamäki, 2018, s. 30)

Teemahaastattelun kautta saadaan aineistoa, jonka avulla muodostetaan ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelu edellyttää haastateltavan ja tutkijan kohtaamista kasvokkain. Haastattelussa haastateltavaa

keskustelutetaan ilmiöön liittyvistä asioista, teema on siis laajempi kokonaisuus kuin yksittäiset kysymykset. Teemahaastattelussa keskustelu etenee haastateltavan ehdoilla ja tutkija tekee välillä tarkentavia kysymyksiä ja pitää keskustelun aihepiirissä. Tutkija pyrkii keskustelun kautta ymmärtämään kyseessä olevaa ilmiötä ja rakentamaan vastausten yksityiskohdistista kokonaiskuvaa. (Kananen, 2014, s. 72, 76, 86)

7.2 Aineiston keruu ja analyysi

Tutkimusta varten haastattelimme kolme VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmää fokusryhmähaastatteluina noin kuukausi ryhmän päättymisen jälkeen. Haastattelut toteutimme VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän Mitä kuuluu -jälkitapaamisen yhteydessä tammi-toukokuussa 2019. Haastatteluihin osallistui yhteensä kymmenen vanhempaa, joista yksi toimi myös vertaisohjaajana. Jokainen haastattelu kesti 1–1,5 tuntia.

Ennen haastatteluja haimme tutkimusluvut kolmelta VOIKUKKIA®-ryhmää järjestävältä organisaatiolta ja Kasper ry:n VOIKUKKIA®-toiminnalta. Lisäksi teimme kirjallisen opinnäytetyösopimuksen VOIKUKKIA®-toiminnan ja Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa. Tutkimuslupien hankkimisen jälkeen lähetimme saatekirjeen (Liite 1) haastateltaville ryhmien ohjaajien välityksellä ja pyysimme haastateltavilta kirjallisen suostumuksen (Liite 2) haastatteluun osallistumisesta.

Haastatteluja varten suunnittelimme teemahaastattelurungon (Liite 3), jota ei testattu etukäteen. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, s. 72) mukaan haastattelurungon testaaminen on tärkeää ja välttämätöntä, jotta aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kysymysten muotoilua voisi vielä muuttaa ennen varsinaisia haastatteluja. Myös haastattelujen keskimääräisen pituuden saa selville testaamalla haastattelurunkoa. Ensimmäisen toteutetun ryhmähaastattelun jälkeen emme kokeneet tarvetta muokata teemahaastattelurunkoa, vaan koimme saavamme sen avulla riittävästi vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Kiinnitimme haastattelupaikan valintaan huomiota ja tavoitteenamme oli löytää viihtyisät ja rauhalliset tilat haastatteluille. Aho ja Paavilainen (2017, s. 344) korostavat, että haastattelupaikan kannattaa olla kriisin kokeneelle tuttu, turvallinen ja häiriötön. Tutkimusta varten tehdyistä haastatteluista kaksi tehtiin vanhemmille tutuissa samoissa tiloissa, joissa VOIKUKKIA®-ryhmät oli järjestetty. Kolmannen haastattelun tila oli myös ryhmän vanhemmille entuudestaan tuttu.

Jokaisella VOIKUKKIA®-ryhmän tapaamisella on tarjoilua, esimerkiksi kahvia, teetä, suolaista ja makeaa tarjottavaa sekä hedelmiä (Kujala, 2019, s. 16). Tarjosimme jokaisessa ryhmähaastattelussa vastaavat tarjottavat ryhmäläisille heidän mahdolliset allergiansa ja erityisruokavalionsa huomioiden. Tarjoilun tarkoituksena oli viestiä haastatteluun osallistuville, että he ovat tervetulleita ja heidän osallistumistaan arvostetaan.

Ahon ja Paavilaisen (2017, s. 347) mukaan haastattelut saattavat herättää haastateltavissa vaikeita tunteita ja avata traumoja, vaikka haastateltavilla olisikin halua kertoa omia kokemuksiaan. Otimme tämän huomioon haastattelutilanteissamme. Ryhmien ohjaajat eivät olleet haastattelutilanteessa läsnä, mutta olisivat olleet tarvittaessa saatavilla. Haastattelujen jälkeen haastateltavat jatkoivat tapaamista ja keskustelua ryhmäohjaajien kanssa, jotka huolehtivat näin haastateltavien hyvinvoinnista haastattelutilanteen jälkeen. Lisäksi yhden haastattelun aikana ohjaajat toimivat erään haastateltavan vanhemman lapsen vahtina viereisessä huoneessa ja mahdollistivat näin vanhemman haastatteluun osallistumisen.

Aineiston analysointitapaa on tärkeää miettiä jo aineistoa kerättyä. Kun analyysitapa on ennalta mietitty, sitä voidaan hyödyntää haastattelua ja litterointia suunnitellessa. Analyysissa eritellään, luokitellaan ja yhdistellään aineistoa. Haastatteluihin perustuvissa kvalitatiivisten tutkimusten analyysissä pyritään onnistuneisiin tulkintoihin, jotka kytkeytyvät teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. Laadullisessa aineiston analyysissä aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Analyysin avulla pyritään tekemään selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Hirsjärvi & Hurme, 2009, s. 136, 143, 151; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 137)

Tutkimuksemme sisällönanalyysi oli teoriaohjaavaa eli abduktiivista analyysiä. Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 123–124) mukaan teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöinen analyysikin. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, joissa teoria voi toimia apuna, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan; tutkija liittää aineiston sopivaksi katsomaansa teoriaan analyysin edetessä. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet (esimerkiksi analyysin yläluokat) voidaan tuoda valmiina.

Tallensimme haastattelut älypuhelimien ääninauhureilla ja tallennetun aineiston kirjoitimme sanatarkasti puhtaaksi eli litteroimme. Litteroitua tekstiä oli yhteensä 33 sivua (fonttikoko 12, riviväli 1). Litteroinnin jälkeen jaottelimme aineiston luokkiin eli koodasimme yksi haastattelu kerrallaan. Luokittelussa käytimme pohjana teemahaastattelurunkoa ja lisäksi aineistosta nousi muita merkittäviä aiheita omiksi teemoikseen. Teemahaastattelurungon ja teoriapohjan kautta teemoiksi muodostuivat Kriisikokemus ja kriisireaktiot, Kriisistä selviytyminen sekä VOIKUKKIA® -vertaistukiryhmän vaikutukset kriisistä selviytymiseen. Lisäksi teemat Syyllisyyden tunteet ja Kehittämisehdotuksia nousivat esiin aineistosta. Luokittelun jälkeen yhdistimme kaikki kolme haastatteluaineistoa yhdeksi aineistoksi teemojen mukaisesti ja pelkistimme sekä tiivistimme sen. Taulukossa 1 esitämme esimerkin aineiston sisällönanalyysistä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston sisällönanalyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alateema	Yläteema
“Se oli ihan semmosta, että epätodellinen olo, enkä niinku osannu tehdä yhtään mitään. Et yöunet meni ja kaikki että. Sittehan mä sairastuin pahaan paniikkihäiriöön ja masennukseen.”	Epätodellinen olo Ei osannut tehdä mitään Nukkumisvaikeudet Paniikkihäiriö ja masennus	Psyykkiset oireet Toimintakyvyttömyys Fyysiset oireet	Kriisikokemus ja kriisireaktiot
“Tuntuu, et jalat ois potkasta alta, eikä niinku osannut toimia mitenkään”	Ei osannut toimia	Toimintakyvyttömyys	Kriisikokemus ja kriisireaktiot
“Pulssi vaan hakkas kurkussa, ei pystyny nukkumaan, vaikka oli väsynyt.”	Korkea syke Nukkumisvaikeudet	Fyysiset oireet	Kriisikokemus ja kriisireaktiot
“Sitä kun oli niin lamaanutunut, että ei fyysisesti pystyny tekemään mitään, niin ei tullu kroppa niin väsyneeks, että ois saanu unta. Sit mä vaan makasin siellä sohvalla tai sängyssä, tuijotin kattoon ja mietin...”	Lamaanuminen Nukkumisvaikeudet	Toimintakyvyttömyys Fyysiset oireet	Kriisikokemus ja kriisireaktiot

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvällä tutkimuksella on eettisiä vaatimuksia ja eettisiä kysymyksiä kohdataan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Eettisesti hyvässä tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettisen lautakunnan ohjeiden mukaan yksi edellytys tieteellisen tutkimuksen eettiselle hyväksyttävyydelle sekä sen luotettavuudelle ja tulosten uskottavuudelle on hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden toteutuminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tutkijan tieteellisten toimintatapojen eli rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen, tieteellisesti ja eettisesti kestävien tiedonhankinta-, tutkimus-, raportointi- ja arviointimenetelmien käyttäminen, avoimuuden noudattaminen tulosten julkaisemisessa, sekä muiden tutkijoiden töiden huomioon ottaminen ja niille kuuluvan arvon antaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös tutkijoiden aseman, oikeuksien, vastuiden, velvollisuuksien sekä tulosten omistajuutta koskevien kysymysten määrittely, sekä rahoituslähteiden ja muiden sidonnaisuuksien ilmoittaminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012)

Tutkimusetiikka tarkoittaa eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista ja edistämistä sekä loukkausten ja epärehellisyyden

tunnistamista ja torjumista kaikessa tutkimustoimintaan liittyvässä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Tutkimussuunnitelman valmistumisen jälkeen haimme tutkimuksellemme tarpeen mukaiset luvat sekä VOIKUKKIA®-toiminnalta että haastateltavien ryhmien järjestäjäorganisaatioilta (kunta, kaupunki tai yhdistys).

Tutkijan tulee selvittää, miten haastateltavien suostumus hankitaan, millaista tietoa heille tutkimuksesta annetaan ja minkälaisia riskejä tutkimukseen osallistuminen sisältää. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, s. 20) mukaan tärkeimpiä eettisiä periaatteita ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa ovat informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Hyvässä tutkimuksessa tärkeintä on ihmisarvon kunnioittaminen. Hyvässä tutkimuksessa korostetaan myös itsemääräämisoikeutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2013, s. 23,25; Hirsjärvi & Hurme, 2009, s. 20; Ranta & Kuula-Luumi, 2017, s. 414–415; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 150)

Lähetimme haastatteluihin osallistuville vanhemmille etukäteen saatekirjeen ja suostumuslomakkeen ryhmien ohjaajien välityksellä. Saatekirjeessä kerroimme haastateltaville tutkimuksen tavoitteen ja tarkoituksen. Pyysimme haastateltavilta myös kirjallisen suostumuksen haastateluun ja sen tallentamiseen. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Lisäksi haastateltavilla oli halutessaan mahdollisuus jättää vastamatta joihinkin haastattelijoiden esittämiin kysymyksiin. Kerroimme ja varmistimme tämän haastateltavilta vielä haastattelutilanteessa. Haastattelutilanteessa kerroimme haastateltaville, että tallennettu aineisto säilytetään tietokoneella, johon ei tutkijoiden lisäksi muilla ole pääsyä ja tutkimuksen valmistuttua sitä varten kerätty aineisto tuhotaan. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi emme kerro työssämme, millä paikakunnilla haastattelut toteutettiin. Emme myöskään keränneet haastateltavista mitään tunnistetietoja.

Kaikissa tutkimuksissa yritetään välttää virheiden syntymistä. Tämän vuoksi tutkimuksen luotettavuuden arviointi on tärkeää, mutta laadullisessa tutkimuksessa se on tutkijan ja näytön varassa. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen on miltei mahdotonta. Luotettavuuden edellytyksenä on riittävä dokumentointi ja tutkimuksessa tehdyt valinnat sekä ratkaisut tulee perustella. Haastatteluai-
neiston luotettavuus riippuu sen laadusta. (Hirsjärvi & Hurme, 2009, s. 184; Kananen, 2014, s. 146–147, 151)

Hirsjärvi ja Hurme (2009, s. 184) toteavat hyvän haastattelurungon suunnittelun parantavan tutkimuksen laatua. Tässä tutkimuksessa laadun parantamiseksi suunnittelimme haastattelurungon hyvissä ajoin ennen ensimmäistä haastattelua. Ennen ensimmäistä haastattelua mietimme myös millaisilla lisäkysymyksillä teemoja voi haastattelutilanteessa tarkentaa. Hirsjärvi & Hurme (2009, s. 185) pitävät tärkeänä myös, että haastattelijat

ovat sisäistäneet haastattelurungon ja ymmärtävät sen samalla tavalla, mikäli tutkimuksessa on useampi kuin yksi haastattelija. Tässä tutkimuksessa haastattelihoita oli kaksi, joten varmistimme etukäteen, että ymmärrämme haastattelujen teemat samankaltaisesti. Haastatteluvaiheessa laatua parantaa toimivat tallennusvälineet (Kananen 2014, s. 151). Tallensimme haastattelut kahden älypuhelimien ääninauhurilla ja sen lisäksi toinen haastattelihoista teki muistiinpanoja. Litteroimme kaikki kolme haastattelua pian haastattelujen tallentamisen jälkeen, koska näin voimme parantaa aineiston laatua.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta parantaa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tämä koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Haastattelututkimuksessa on kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti olosuhteista ja paikoista, joissa aineistot kerättiin. (Hirsjärvi ym., 2013, s. 231–233)

Tätä tutkimusta varten valitsimme haastateltavat ottamalla yhteyttä VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmien järjestäjäorganisaatioihin. Tutkimusta varten haastattelimme kolme VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmää, yhteensä kymmenen vanhempaa. Haastatteluista saimme kattavan aineiston. Haastatteluissa jokaisen haastateltavan ääni pääsi kuuluville ja varmistimme kysymällä, oliko jokainen saanut kertoa haluamansa. Koska haastateltavat olivat vertaistukiryhmään osallistumisen kautta toisilleen tuttuja, heidän oli vaivatonta keskustella aroistakin aiheista. Keräsimme aineiston tätä tutkimusta varten haastateltaville vanhemmille tutuissa ympäristöissä. Tilat olivat häiriöttömiä ja niihin ei ollut haastattelujen aikana ulkopuolisilla pääsyä.

Keskeistä laadulliselle tutkimukselle ja sen luotettavuudelle on luokittelujen tekeminen. Tämän vuoksi tutkimuksessa on kerrottava millä perusteella luokittelu on syntynyt ja mihin luokittelu perustuu. Tuloksia tulkittaessa on kerrottava millä perusteella tulkintoja esitetään ja mihin päätelmät perustuvat. Tässä apuna voi käyttää suoria lainauksia haastatteluista. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan vahvistaa saturaatiolla eli kylläntymisellä. Tämä tarkoittaa samojen tutkimustulosten toistumista. Kylläntymispiste on saavutettu, kun laadullisessa tutkimuksessa vastaukset alkavat toistaa itseään. Haastatteluaineisto ei ole luotettava, jos vain osaa haastateltavista on haastateltu, jos tallenteiden kuuluvuus on huono, tai litteroinnin tarkkuus vaihtelee ja jos luokittelu on sattumanvaraista. (Hirsjärvi & Hurme, 2009, s. 185; Hirsjärvi ym., 2013, s. 231–233; Kananen, 2014, s. 153–154)

Tässä tutkimuksessa luokittelu perustui teemahaastattelurunkoon ja sen lisäksi aineistosta nousi merkittäviä teemoja. Tutkimuksen luotettavuutta lisää kahden tutkijan yhdessä tekemät ristiriidattomat tulkinnat ja johtopäätökset.

8 TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tulokset yksi teema kerrallaan; Kriisikokemus ja kriisireaktiot, Kriisistä selviytyminen, VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän vaikutukset kriisistä selviytymiseen, Syyllisyyden tunteet sekä Kehittämisehdotuksia.

8.1 Kriisikokemus ja kriisireaktiot

Kriisikokemus ja kriisireaktiot-teeman alle muodostui seuraavat alateemat: fyysiset oireet, psyykkiset oireet, epätodellinen olo, voimakkaat tunnereaktiot, toimintakyvyttömyys ja kriisireaktiot huolimatta siitä, oliko lapsen sijoitus yllätys vai odotettu.

Vanhempien kokemia fyysisiä oireita olivat unettomuus, ruokahaluttomuus, huonovointisuus, tärinä, fyysinen lamaantumisen, korkea syke ja se, ettei pystynyt hengittämään/kuristumisen tunne.

“Musta tuntu, et mä kuolen siihen paikkaan. Must tuntu että kaikki elintoiminnot lakkas, niinku kuristi koko ajan... Silloin tuntu, etten pysty nielee, hengittää, enkä mitään.”

“Mä varmaan kuukauden aikana söin kahden päivän edestä, mitä normaalisti. Ei niinku pystynyt laittaa mitään suuhunsa eikä pureskella. Hyvä että vettä pysty nielee, kun sekin tuntu et se tulee pihalle vaikkei niinku oksenus tullutkaan.”

Psyykkisiä oireita puolestaan olivat masennus, itsetuhoisuus, paniikkikohtaukset, hermostuneisuus, ärtyminen, epäselvät muistikuvat ajanjaksosta sekä se, ettei ei pystynyt ajattelemaan tapahtunutta tai toisaalta välillä ei pystynyt ajattelemaan mitään muuta.

“Mä en sietänyt semmosia turhia asioita, jotka oli mun mielestä epäoleellisia tässä elämässä, ne tuntu semmoselta, että hetkinen, että älä nyt viitsi puhua lusikasta, kun tässä on näin isoista asioista kysymys.”

Vanhemmat kuvasivat paljon sitä, että sijoituksen jälkeen oli epätodellinen olo; elämä oli unenomaista eikä vanhempi halunnut uskoa tapahtunutta.

“Mä en olis koskaan uskonut, että meille käy silleen. Se oli todella...vieläkin mä ihmettelen ja hämmästelen sitä, että onko meille tosiaan käynyt näin.”

“Se on semmosta pahaä unta, siis oikeen kauhee painajainen. Ja siinä hetkessä elää pitkän aikaa, ennen kuin se sitten pamahtaa tajuntaan, että näin on käynyt. Sitä ei vaan niinku usko.”

Sijoitus oli saanut kaikissa haastateltavissa aikaan erittäin voimakkaita negatiivisia tunnereaktioita: itkuja, ahdistusta, vihaa, katkeruutta, pelkoa, häpeää ja epätietoisuutta. Toisaalta tunteet olivat haastateltavien mukaan monesti myös ristiriitaisia (helpotuskin yhtenä tunteena) ja positiivisiakin tunteita, kuten rakkautta, oli koettu.

“Se tunnemylläkkä oli tosi ristiriitanen... semmonen katastrofaalinen tunnemylläkkä päässä.”

Haastateltavat kuvasivat sitä, miten palaavat sijoitustapahtuman aikaisiin tunteisiin, kun tapahtuma palautuu mieleen syystä tai toisesta. Pienetkin asiat saattavat laukaista tunteet uudelleen ja asiasta puhuminenkin saattoi saada aikaan voimakkaita tunteita ja jopa fyysisiä reaktioita. Haastateltavat siis tavallaan kokivat ja elivät tapahtumaa uudelleen.

“Nyt huomaa, kun miettii kaikkii näitä tunteita, niin kädet tärisee. Ja se on jännä, et vaikka niistä asioista on niin kauan jo ja on sinut sen asian kanssa... niin silti musta tuntuu et se palautuu.”

“Mut sehän ei oo kun yks päivä, niin huiskahdetaan taas tonne (shokkivaiheeseen).”

Moni haastateltu vanhempi kertoi toimintakyvyttömyyden kokemuksiin lapsen sijoituksen jälkeen. Toimintakyvyttömyydellä haastateltavat tarkoittivat runsasta nukkumista ja makaamista, eristäytymistä, kotiin jäämistä ja ulos menemisen välttämistä sekä työkyvyn menettämistä. Toisaalta muutamat haastateltavat toivat myös esiin sitä, että jossain vaiheessa ilmeni myös pakonomaista tarvetta toimia.

“Sitä kun oli niin lamaantunut, että ei fyysisesti pystynyt tekemään mitään, niin ei tullu kroppa niin väsyneeks, että ois saanu unta. Sit mä vaan makaasin siellä sohvalla tai sängyssä, tuijotin kattoon ja mietin ja kokeilin kaikki koktailit”

“Mä en halunnu nähdä ketään, koska kaikki on aina tottunu näkee minut ja mun lapsen, niin ne heti kysyy no missä XX? No ei ole tässä. Ja sit mä en halunnu puhua kellekkään.”

Osalle haastateltavista lapsen sijoitus oli tullut yllätyksenä ja osalle ei. Joidenkin vanhempien kohdalla lapsen sijoitus oli odotettu ja toivottu tapahtuma, he olivat itse pyytäneet lapsensa sijoitusta. Lapsen sijoitukseen johdaneet syytkin olivat monenlaisia; osalla syynä oli lapsen käyttäytyminen ja osalla vanhemmuuteen liittyvät asiat tai näiden asioiden yhdistelmä. Kaikki haastateltavat kuitenkin kuvasivat tilanteen olleen järkytys ja tapahtuma oli saanut vanhemmassa aikaan kriisireaktioita. Haastateltavat kuvasivat lapsen sijoituksen olevan konkreettinen menetys ja kriisi koko perheelle sekä myös lähipiirille.

“Eihän kai kukaan halua lapsestaan luopua, vaikka olis mikä tilanne ja sit sitä ei välttämättä tajua, et siitä pitikin luopua ennen kuin se tapahtunut ja sit tavallaan se iskee naamaan kuin märkä rätti.”

“Meidän tapauksessa oli sillain, että me toivottiin sen (sijoituksen) tapahtuvan lapsen käytösongelmien takia. Mut silti vaikka sitten ku se tapahtu, niin sieltä tuli se sama kriisi. Ja kävi ne kriisin vaiheet läpi joka tapauksessa.”

“Tavallaan mä oon mielessäni verrannu tätä siihen, että lapsi kuolee ja menettää lapsen sitä kautta, vaikka se onki varmaan paljon erilaista, mut se on kanssaihmisille selvempi tilanne, niiden ei tartte kysellä, et missä se lapsi on.”

“Siihen ei voi tavallaan valmistautua, vaikka kuin ajattelis etukäteen, että nämä asiat muuttuu niinku käytännössä kotona ja silti se tulee sillai, kun joku ajais sun päälle.”

8.2 Kriisistä selviytyminen

Kriisistä selviytyminen-teeman alateemoiksi muodostuivat: sopeutuminen ja hyväksyminen, keskustelu, sosiaaliset suhteet, toiminta, itsehoitomenetelmät sekä tulevaisuuteen suuntautuminen.

Haastatellut vanhemmat toivat esiin, että kokemuksesta ei missään vaiheessa kokonaan toivu ja se jättää jäljet loppuelämäksi, mutta asiassa voi kuitenkin päästä eteenpäin. Selviytymiseen liitettiin se, että tapahtuneen kanssa on oppinut elämään, tilanteeseen on sopeutunut ja asian on käsitellyt ja sitä kautta hyväksynyt.

“Ei siitä niinkun toivu tai pääse yli kuitenkaan sillä lailla vaan menee eteenpäin.”

“Ne (asiat) on vaan pakko hyväksyä ja sit kun ne on hyväksynyt, niin se on pakko niinku no, tästä pitää mennä eteenpäin. Et sä voi jäädä tähän. Et niille ei voi mitään.”

Haastateltavat toivat esiin saaneensa keskustelusta tukea kriisistä selviytymiseen. Keskustelutukea haastateltavat olivat saaneet läheisiltään, ammattilaisilta sekä vertaisilta. Toisaalta asiasta puhumisen ja asian ajattelun välttäminenkin mainittiin yhtenä suojautumis-/selviytymiskeinona. Sosiaaliset suhteet koettiin muutenkin tärkeänä osana kriisistä selviytymistä. Oma perhe, puoliso ja ystävät toivat tunnetta siitä, ettei vanhempi ole asian kanssa yksin.

“Mua on auttanut tosiaan varmaankin se, että mä oon puhunut tästä asiasta joittenkin kanssa. En kaikkien kanssa, mutta mä oon oikein harjoitellu puhumaan, että tää ei olis hävettävää.”

“Tavallaan, et kun joutu kohtaa niitä kaikkia asioita ja sit oli paljon kaikkia sellasia asioita, mitkä oli jossain tuolla mitkä tuli vasta sitten siellä (terapiassa) esille.”

“Hän (lastensuojelulaitoksen työntekijä) oikein pyysi toimistoon juttelemaan ja se oli kyllä hyvä keskustelu. Mutta ne on aika vähissä semmoset, mutta se tuli tässä mieleen. Mutta jo se, että hän pyysi. Hän oli kiinnostunut. Joo, se auttoi paljon.”

“Mulla on tavallaan ollut tollanen perheen korvike, kun mä käyn terapiassa tuolla psykanpolilla ja mulla on siellä hoitokontakti parin viikon välein. Se on taas siitä hyvä, kun se on tollanen ammattilainen, niin sille voi puhua mitä vaan. Eikä tarvii mieltii kuormittuaks se. Tai et katkeeko meidän ystävyyys tähän kun mä rasitan sitä.”

Monenlainen tekeminen ja toiminta oli usealle haastateltavalle merkittävä osa selviytymistä. Arjen “pyörittäminen” kotiin jäävien lasten kanssa tuki selviytymisessä kuten myös erilainen fyysinen toiminta (ulkoilu, marjastaminen, kävely, töiden tekeminen). Myös eläimet ja niiden hoitaminen sekä käsityöt ja laulaminen mainittiin tärkeinä asioina. Toiminnallisuuteen liittyi haasteltavien mukaan se, että edellä mainittuja asioita tehdessä ajatukset suuntautuivat pois tapahtuneesta.

“Mä käytin työstämiskeinona fyysisyyttä. Mä kuljin tosi paljon mettässä viime kesänä, keräsin marjoja niin paljon et ei enää mahtunut pakastimeen ja tutuille.”

“Jollain tavalla toi mun poika, koska pieni lapsi vetää siihen hetkeen koko ajan, niinku tähän hetkeen tässä näin ja, että sitä ei voi vaan, että aa, mennään johonkin, vaan on pakko, et täs on syy, konkreettinen syy, et mun pitää edelleen koko ajan yrittää olla parempi ja silleen, et ei voi olla sillee et kaikki on menetetty ja hanskat tiskiin.”

“Ennen tätä sairauslomaa mä pakenin töihin ja tein kaikkea muuta. Koko ajan tein kaikkea, ettei tarvinnu mieltii sitä asiaa, mutta nyt mun on ollut pakko pysähtyä ja mieltii, niin mä oon ilmeisesti päässyt siinä vähän eteenpäin.”

Itsestä huolehtiminen ja itsehoitomenetelmät (mm. reikihoito, jooga) nousivat esiin haasteltavien puheissa. Omaan hyvinvointiin keskittyminen oli koettu merkittäväksi. Toisaalta pahimmassa kriisin vaiheessa päihteidenkäyttö oli myös yksi ratkaisu.

“Kun silloin täälläkin (ryhmässä) näitä puhuttiin, niin mä sanoin varmaan, että viini ja tupakanpoltto, kyllä ne siinä pahimmassa kriisissä oli varmaan ne oljenkorret.”

“Sen (lapsen huostaanoton) kun on saanut hyväksytyä ja annettua itselleen ainakin jollain tasolla anteeks ja huomaa sen, että pystyy jatkamaan eteenpäin ja, että rupesin pitämään itsestäni parempaa huolta. Keskityin omaan hyvinvointiin, että sen lapsen saa joskus takaisin, että hän voi joskus palata taas jaksavan äidin luo kotiin.”

Monelle haastateltavalle kriisistä selviytyminen tarkoitti sitä, että pystyy jälleen ajattelemaan ja suunnittelemaan tulevaisuutta. Selviytymiseen liitettiin myös kyky ajatella muita asioita (kuin sijoitusta), kyky kokea iloa sekä tehdä asioita, joista nauttii. Merkkeinä kriisistä selviytymisestä haastateltavat toivat esiin kyvyn tehdä työtä ja opiskella, mielialan parantumisen, positiivisen palautteen saamisen omasta muutoksesta sekä sen, ettei asia tunnu niin voimakkaasti enää.

“Minusta oli jännä seurata itessä sitä, kun alkuun tuli se, että ei oo tulevaisuutta, ei osaa ees kattoo huomiseen ja sitten vähitellen pysty suunnittelemaan mitä tehään huomenna ja mitä ens viikolla ja mitä ehkä ens kesänä.”

“Voiko sitä (lapsen huostaanottoa) koskaan sisäistää, mut et se läjäys ei tunnu sun poskella enää.”

“Mä koen kanssa niin, että se tavallaan, et se löytää taas sellasen jonkunlaisen toivon ja luottamuksen siitä, et hyviäkin asioita voi tulla, plus sit se, että pystyy kuitenkin suuntaamaan ajatuksiaan muihinkin asioihin ja sitä kautta myös toimimaan ja tekemään. Ehkä niinku se, että pystyy myös nauttimaan jostain asioista ja tuntee iloo jostain asioista.”

8.3 VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmän vaikutukset kriisistä selviytymiseen

Tämän teeman alle muodostuivat seuraavat alateemat: vertaistuki, oman tarinan kertominen, ryhmän ilmapiiri ja tunnelma, ohjaajat sekä ryhmäkerat.

Haasteltujen vanhempien mielestä merkittäväntä VOIKUKKIA®-ryhmässä oli ollut vertaistuki ja keskustelu. Vertaistuki oli ollut erityisen merkityksellistä ryhmäläisille, ja se oli auttanut kriisistä selviytymisessä. Vertaistuessa oleellista oli omien kokemusten, tarinoiden jakaminen turvallisessa ympäristössä. Ryhmässä pääsi työstämään tapahtunutta ja suuntamaan ajatuksiaan sen jälkeen kohti tulevaisuutta.

“Siinä katto, et tuoki on ihan ihminen ja se näyttää olevan aika järjissään, et kai mäkin sitten oon.”

“Niin se oli mullekin sellanen kiva kokemus, et mä voin tulla paikkaan missä mä nään ihmisiä, jotka pitää mua ihmisenä.”

Keskustelu vertaisten eli saman kokeneiden kanssa koettiin eri asiaksi kuin keskustelu viranomaisten kanssa. Haastatellut toivat esiin, että vertainen ymmärtää ja tietää valmiiksi, mistä on kyse. Vertaisten kanssa keskustelu koettiin helpoksi ja ryhmässä uskallettiin puhua rehellisesti ja avoimesti kaikista tunteista. Toisten tarinoinhin pystyi samaistumaan ja toisaalta se saattoivat tuoda uutta näkökulmaa omaan tilanteeseen.

“Et hyvin vähän siellä (terapiassa) kuitenkaan keskusteltiin niinku tän (lapsen sijoituksen) aiheuttamista traumaista, että kyllä se on vaan ollut se ryhmä ja se vertaistuki. Ja et huomaa, et herranjumala sä et oo yksin tän asian kanssa. Et mun ei tarvi ajatella, et mulla lukee otassa tuolla et huono mutsi tai jotain muuta.”

Ryhmän ilmapiiriä kuvattiin turvalliseksi, lämpimäksi, avoimeksi ja arvostavaksi. Haastatellut kokivat, että ryhmässä pystyi puhumaan varomatta ja pelkäämättä. Kaikenlaiset, myös hankalat asiat ja tunteet tulivat ryhmässä kuulluksi ja hyväksytyksi, ryhmässä ketään ei paheksuttu. Haastatellut toivat esiin, että myös huumori on tärkeä osa ryhmää; yhdessä vertaisten kanssa voidaan nauraa myös vaikeille asioille.

“Mä oikeestaan huomasin sen siinä vaiheessa, kun mä oli itse saanut kertoa sen oman tarinan ja saanu kuulla teidän tarinat. Niin jotenkin sit se jotenkin helpotti, että sit mä uskalsin puhua siitä helpommin. Semmonen puhuminen.”

“Tajus sen siinä, että täällä mä oon normaali, että ei tarvi salata sitä asiaa tai mieltä, mitä noi aattelee tai mitään tommosta. Et ne on kokenut sen saman asian. Et täällä mua ei tuomita siitä.”

Ammatillisilla ohjaajilla on haastateltavien mukaan merkitystä ryhmässä. Ohjaajat pitivät ryhmän koossa ja huolehtivat siitä, että kaikki ryhmäläiset saivat puhua. Omalla toiminnallaan ohjaajat välittivät turvallista ja hyväksyvää ilmapiiriä. Haastateltavien mielestä tärkeää oli se, että ohjaajat olivat läsnä aidosti ja omana itsenään. Ohjaajien rooli nähtiin keskustelun aiheen aloittajina, mutta sen jälkeen ryhmäläiset itse veivät keskustelua eteenpäin.

“Ohjaajat tuli niinku heti siihen tunnelmaan, et ne ei niinku ollu siellä ulkopuolisena vaan ne oli siinä koko ajan meidän kanssa. Et se oli mun mielestä kiva. Se ei tuntunut ohjatulta, mikä oli hirveen tärkeätä.”

Ryhmäkerroista tärkeimpinä haastateltavat pitivät oman tarinan kertomista (2. tapaaminen: vanhempien kertomukset lapsen sijoituksesta) sekä kertoja, joissa käytiin läpi kriisin vaiheita (3. tapaaminen: vanhemman kriisi ja kokemukset lapsen sijoituksesta sekä 4. tapaaminen: lapsen erokriisi). Myös ryhmäkerrat, joissa pohdittiin tulevaisuutta tai tehtiin jotain ryhmäläisten hyvinvointia tukevaa (8. tapaaminen: omat voimavarat ja jaksaminen sekä 9. tapaaminen: tulevaisuuden näköalat) koettiin hyvinä.

Vanhemmat kertoivat positiivisia kokemuksiaan ryhmissä hyödynnetyistä toiminnallisista menetelmistä; muun muassa voimauttava valokuvaus, voimavarapuun askartelu ja hemmotteluilta koettiin antoisina.

“Mulle oli tosi tärkeä se kerta, kun käytiin ne kriisin vaiheet läpi. Silloin mulle valkeni, että mistä se mielialan vaihtelut, se hyvä ja huono olo johtuu.”

“Mä oon kokenut tarinankertomiset tosi vaikuttavina ja myös sillai hienoina hetkinä, et ihmiset uskaltaa kertoa sen ja me pysytään kaikki kasassa kuitenkin, vaikka monenlaisia tunteita siellä on, niin siinä ei koskaan ollut sellanen olo, että itketään täällä nyt yhdessä ja ollaan ihan romuna.”

8.4 Syllisyyden tunteet

Syllisyyden tunteet ja kokemukset nousivat toistuvasti esiin haastateltavien puheissa. Haastatellut vanhemmat kokivat syllisyyttä monista asioista. Syllisyyttä koettiin siitä, että oli hakenut apua ja tilanne oli johtanut lapsen sijoitukseen sekä toisaalta siitä, että oli ollut “huono vanhempi” eikä ollut kyennyt huolehtimaan omasta lapsestaan. Itseä saatettiin syyttää koko tilanteesta.

“Sit kun mä haen (apua) niin sit multa viedään lapset. Et tuli vähän semmonen olo, et oisko pitänyt olla hakematta.”

“Mun olis pitänyt olla parempi äiti, mut munasin.”

“Mä en anna ikinä itselleni anteeks. En anna ikinä kellekkään muullekaan anteeks.”

Haastatellut kertoivat tuntevansa syllisyyttä myös positiivisten tunteiden (ilo, helpotus) kokemisesta ja omasta ajasta nauttimisesta. Jotkut ajattelivat, että syllisyyden tunteesta ei pääse koskaan eroon ja toisille syllisyyden tunteesta pääseminen oli merkki omasta selviytymisestä. VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen oli joidenkin kohdalla vähentänyt syllisyyden tunteita ja lisännyt ymmärrystä omasta tilanteesta.

“Ei tunne enää syllisyyttä siitä, että jos nauttii siitä omasta vapaudestaan. Ku aluks mä aattelin, että on jotenkin niinku itsekäs, jos haluaa laittaa lapsen pois ja haluaa sitä omaa aikaa. Mutta se olikin sitä, että tartti sitä, ja se on molempien osalta ollu oikea ratkaisu.”

“Mut sit kun on on päässy siitä (syllisyyden tunteesta), mä koen sen että kriisistä on selviytyny siinä vaiheessa, kun tosiaan pystyy sillai kuitenkin erottaa, et mun niinku elämä jatkuu ja elämässä on ne kaikki ulottuvuudet edelleen olemassa. Et mulla on koko ajan se pieni musta

pilvi tossa mukanani toki, mutta ne mun tunteet laajenee vähän niinku muuallekin.”

8.5 Kehittämisehdotuksia

Kehittämisehdotukset jakoutuivat kahteen alateemaan: palvelujärjestelmään liittyvät sekä VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyvät.

Haastatteluissa vanhemmat toivat esiin toiveitaan ja kehittämisehdotuksiin palvelujärjestelmään (erityisesti lastensuojelun palvelut) liittyen. Haastatellut vanhemmat toivat keskusteluissa esiin sitä, millaista tukea he olisivat toivoneet saavansa ennen lapsen sijoitusta, sijoitustilanteessa ja sen jälkeen.

Useat haastatellut vanhemmat kokivat jääneensä yksin, kun lapsi sijoitetaan. Vanhemmille ei ollut tarjottu tukea ja monelle oli jäänyt kokemus, että viranomaisia ei kiinnosta vanhemman hyvinvointi.

“Monesti on vielä niin, että lapset viedään tilanteesta, et se äiti, jossain tapauksessa myös se isä, tarttis ihan oikeesti asap itse jotakin apua siihen, että se on vaarassa. Et saatetaan viedä vaik väkivaltasesta tilanteesta ne lapset, et mies on tyyliin tappamassa perhettään. Sit ollaan vaan moro. Et sen jälkeen ei välitetä siitä, et sinne jäi kumminkin yksi ihminen, joka voi olla hengenvaarassa tai jotakin.”

“Ja siit meni kaks kuukautta, ennen ku ne soitti mulle, et ooksä hengissä. Et jäi yksin. Ihan kirjaimellisesti.”

Vanhemmat toivat esiin, että olisivat toivoneet saaneensa apua jo paljon ennen lapsen sijoitusta. Jotkut vanhemmat kertoivat saaneensa tukea sosiaalitoimesta ennen sijoitusta, mutta monet kokivat, että palvelut eivät olleet oikeita, oikea-aikaisia tai riittäviä. Jotkut kokivat jääneensä täysin vaille apua.

Vanhemmat toivoivat, että olisivat saaneet oikeaa ja ajantasaista tietoa sekä lastensuojelun prosesseista ja palveluista että kriisin vaiheista ja niihin liittyvistä mahdollista oireista. Vanhemmat toivoivat, että viranomaiset osaisivat paremmin arvioida myös vanhemman tarpeita ja kertoisivat tarjolla olevista palveluista. Monet kokivat, että vanhemman olisi pitänyt itse yksin osata määritellä, mitä palveluja tarvitsee. Kenellekään haastatelluista vanhemmista ei ollut tehty omaa asiakassuunnitelmaa.

“Apua olis pitänyt saada jo ennen sijoitusta. Ja tietoa tosta (kriisistä), kun sitä on itkenyt lääkäreille, että mikä mua vaivaa, kun mä vaan nukun ja nukun ja, että antakaa edes vaikka syöpädiagnoosi, niin olis joku selvyys asioissa. Sit kun kymmenen vuoden päästä saa täällä (ryhmässä) sen paperin eteensä, että kriisin vaiheet...”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus tuli esiin haastattelujen puheissa. Oman ja lapsen tilanteen kertominen jatkuvasti uudelle ihmiselle koettiin raskaana. Vanhemmat toivoivat, että vanhemmat huomioitaisiin ja kohdattaisiin paremmin myös sijaishuollon palveluissa ja ohjattaisiin eteenpäin tuen piiriin.

Vertaisauttajia, tukihenkilöitä toivottiin, kuten myös ryhmämuotoista toimintaa nykyistä enemmän. Haastatellut olivat sitä mieltä, että VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmiä pitäisi olla enemmän ja niitä pitäisi tarjota kaikille sijoitettujen lasten vanhemmille.

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyviä kehittämissuhteita olivat myös se, että ryhmä olisi voinut jatkua pidempään, vaikka harvakseltaan ja se, että ryhmän kokoonpanoon kiinnitettäisiin enemmän huomiota. Ryhmäläisten elämäntilanteiden/taustojen samankaltaisuuden koettiin lisäävän vertaisuuden tunnetta ja tähän toivottiin ryhmänohjaajien kiinnittävän huomiota. Ryhmäläisten sitoutumattomuus ryhmään (poissaolot, ryhmästä pois jättäytyminen) koettiin negatiivisena asiana. Haastateltavat toivoivat, että ryhmässä käytäisiin loppuun asti asioita tehokkaasti läpi, eikä vain "jaariteltaisi". Lisäksi nousi esiin ajatus, että ryhmässä voisi vierailla esimerkiksi joku sosiaalitoimen johtava virkamies vastailemassa kysymyksiin.

9 TULOSTEN TARKASTELUA

9.1 Lapsen sijoitus on traumaattinen kriisi vanhemmalle

Aineiston perusteella voidaan todeta, että lapsen sijoitus on traumaattinen kriisi vanhemmalle huolimatta siitä, oliko sijoitus yllätys vai odotettu tai toivottu tapahtuma. Lapsen sijoitus oli saanut haastatelluissa vanhemmissa aikaan voimakkaita kriisireaktioita, erityisesti shokki- ja reaktiovaiheen piirteitä kuvattiin aineistossa runsaasti.

Palosaaren (2008, s. 54–55) mukaan shokkivaihetta kuvataan usein epätodellisenä olona, aivan kuin oman elämän tapahtumia olisi katsottu filmi-nauhalla. Shokki puuduttaa ja etäännyttää sietämättömän voimakkaita tunteita ja auttaa ihmistä toimimaan enimmäkseen tarkoituksenmukaisesti. Shokkitilassa psyykinen kipu ei vielä tunnu. Kokemukset epätodellisesta ja unenomaisesta olostakin lapsen sijoituksen jälkeen nousivat selkeästi esiin aineistostamme.

Shokkivaiheeseen liittyy myös se, että ympäristön tapahtumien havaitseminen muuttuu. Shokkivaihe on pirstaleisen havaitsemisen aikaa; tärkeät asiat havaitaan tehostetusti ja muistetaan ja vaaratilanteen kannalta epäoleelliset havainnot puolestaan sulkeutuvat pois mielestä. Yksittäinen

aisti-informaatio saattaa shokin aikana tallentua erittäin tehokkaasti. (Palosaari, 2008, s. 56) Tästä on aineistossammekin esimerkki. Eräs haastatelluista vanhemmista kuvasi tilannetta, jolloin hänen lapsensa lähti kotoa sijoitukseen: *“Matkalaukkua veti perässään ja se pursuili jotain vaatteita yli, kun hän ei ollut sitä osannut kunnolla pakata ja se oli jotenkin jäänyt siitä mieleen. Eikä se halannut ees, vaan lähti sitte ohjaajien kanssa, jotka olivat tulleet hakemaan häntä.”*

Shokin tehokkuus ja muoto ovat yhteydessä sen tarpeeseen. Hengen säilyttämiseen tähtäävä reaktio shokkivaiheessa on ns. taistelu-pakoreaktio. Tähän voi liittyä myös jähmettyminen ja toiminnan lamaantuminen, mikä on äärimmäinen valmiustila, kun kyse on siitä, että henki on uhattuna. Toisaalta shokkivaihe voi ilmetä myös paniikkityyppisenä käyttäytymisenä tai tehokkaana, jopa hämmästyttävänä toimintakykynä. (Palosaari, 2008, s. 57–58) Aineistossamme eräs vanhempi kuvasi lapsen sijoituksen aiheuttaneen voimakasta fyysistä lamaantumista ja jopa tunnetta siitä, että olisi kuolemassa. Toisaalta toinen kuvasi puolestaan sekä toimintakyvyttömyyttään että paniikinomaista toimintaansa: *“Kaikki vaikutti jollain tavalla, et toivo on menny tai sillai niinku, ei oo mitään järkee oikein tehdä mitään ja toisaalta kuitenkin oli semmosta pakonomaista, paniikinomaista, et nyt on pakko toimia.”*

Kun shokkivaihe puuduttaa tunteita, reaktiovaihe puolestaan päästää ne irti. Reaktiovaiheessa voimakkaat tunteet vaihtelevat laidasta toiseen. Reaktiovaiheessa voi ilmetä muisti- ja keskittymisvaikeuksia sekä mieleen tunkeutuvia muistivälähdyksiä eli ns. flashbackeja. Ihminen saattaa näiden takaumien kautta elää kriisikokemusta voimakkaasti uudelleen. Takaumat antavat kuitenkin mahdollisuuden päästä käsittelemään tapahtunutta. Reaktiovaihe antaa mielen avautua sille mitä on tapahtunut ja mikä tapahtuman merkitys on. (Palosaari, 2008, s. 63–64)

Reaktiovaihe ilmenee myös vahvasti kehollisesti. Kun shokki on lauennut, keho päästää irti myös shokin sulkemat fyysiset reaktiot. Näitä kehon reaktioita voivat olla esimerkiksi vapina, pahoinvointi, sydämen tykytys, väsymys, univaikeudet ja muutokset ruokahalussa. Reaktiovaihe on usein niin voimakas, että se haluttaisiin ohittaa. Ihminen saattaakin pyrkiä saamaan kuriin reaktiovaiheen voimakkaita tunteita ja fyysisiä oireita esimerkiksi lääkityksellä tai päihiteidenkäytöllä. Reaktiovaiheen voimakkuudella on kuitenkin tarkoituksensa; sen avulla ihminen reagoi kokemusta itseltään ulos. Reaktiot ovat ohimeneviä ja hyväksi, eikä niistä tarvitse huolestua. (Palosaari, s. 64–65, Saari, 2008, s. 55–56)

Haastatellut vanhemmat kuvasivat erittäin paljon reaktiovaiheen tunteuksia ja oireita. Voimakkaat tunteet, tunteiden vaihtelut ja monenlaiset fyysiset oireet olivat tyypillisiä kokemuksia. Takaumia ja tapahtuman uudelleen elämistä oli myös tunnistettavissa aineistosta. *“Siis voimakkuudessaan jotain ihan käsittämätöntä. Et vaikka sitä on jollain tavalla osannu pelätä ja siihen valmistautua, niin sit kuitenkin se voima, kuin*

vahvoja tunnereaktioita aiheutti se sijoitus, niin ei sitä osaa ees enää oikeen kuvailla. Et mä menin ainakin aika toimintakyvyttömäksi siinä vaiheessa, kun tää kaikki jotenki lävähti käsiin.”

Työstämis- ja käsittelyvaiheessa toipuminen jatkuu, mutta kokemuksen käsittelyprosessi muuttaa luonnettaan ja se hidastuu. Tässä vaiheessa traumaattisen kokemuksen työstäminen tapahtuu omassa mielessä tietoisesti tai tiedostamatta; se on hiljaista sisäänpäin kääntynyttä työskentelyä. Koska osa ihmisen tarkkaavaisuudesta suuntautuu kokemuksen käsittelyyn, tyypillisiä oireita tässä vaiheessa ovat edelleen muisti- ja keskittymisvaikeudet sekä ärtyvyys. Tunteet ovat aiempaa tasaisempia eikä traumaattinen tapahtuma ole enää koko aika mielessä. Toisaalta kuitenkin tunteiden vaihtelut päivästä riippuen liittyvät myös tähän vaiheeseen, on niin sanotusti hyviä ja vaikeita päiviä. Työstämis- ja käsittelyvaiheeseen liittyy myös luopuminen entisestä ja siihen liittyvä suru. Tässä vaiheessa toipumisen tukena voidaan käyttää sosiaalista tukea, vertaisuutta. (Palosaari, 2008, s. 65–66, 107, 202; Saari, 2008, s. 61–63)

Haastatellut vanhemmat kuvasivat saaneensa ja hakeneensa tukea kriisistä selviytymiseen monista erilaisista asioista; keskustelusta, sosiaalisista suhteista, toiminnasta ja itsehoitomenetelmistä. He käyttivät siis monipuolisesti erilaisia selviytymiskeinoja. Aineiston perusteella yhdeksi merkittävistä vanhempien käyttämistä selviytymiskeinoista nousi sosiaalinen tuki, jota oli saatu muun muassa VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmästä.

Hedrenius ja Johansson (2016, s. 240) tuovat esiin, että sosiaalinen tuki on yksi olennaisimmista järkyttävän tapahtuman jälkeisistä terveyteen vaikuttavista tekijöistä. Sosiaalisessa tuessa on kysymys ihmisten yhteenkuuluvuudesta ja myötätuntoisesta tunneyhteydestä. Poijulan (2018, s. 137) mukaan sosiaalinen tuki on sosiaalista vuorovaikutusta ja suhteita, jotka tarjoavat kiintymyksen tunnetta ja apua yksilölle tai ryhmälle. Sosiaalinen tuki on tukea, jonka tuettava kokee ja havaitsee välittäväksi. Sosiaalinen tuki sisältää sekä kyvyn ottaa tukea vastaan, että taidon antaa tukea.

Traumaattisen tapahtuman seurauksena ihmisen tulevaisuuden perspektiivi usein häviää. Sökkivaiheen ja vielä reaktiovaiheenkin aikana ihmisellä ei ole kykyä hahmottaa tulevaisuutta; ihminen elää vain tässä hetkessä ja menneisyydessä. Tämän takia kriisissä oleville on hyödytöntä puhua heti tulevaisuudesta tai uudelleensuuntautumisesta ja lohduttamisen mahdollisuudetkin ovat vähäisiä. Toipumisprosessin kulusta voidaan tehdä päätelmiä tulevaisuuden perspektiivin pituuden kautta. Jos ihminen voi suunnitella elämänsä muutaman kuukauden päähän, on hän toipumisessaan jo pitkällä. (Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 38; Saari, 2008, s. 66) Tulevaisuuden perspektiivin häviäminen lapsen sijoituksen jälkeen näkyi aineistossa selvästi. Monelle haastateltavalle kriisistä selviytyminen tarkoitti sitä, että pystyy jälleen ajattelemaan ja suunnittelemaan tulevaisuutta.

Merkkeinä kriisistä selviytymisestä haastateltavat toivat esiin myös kyvyn tehdä työtä ja opiskella, kyvyn kokea iloa, mielialan parantumisen, positiivisen palautteen saamisen omasta muutoksesta sekä sen, ettei asia tunnu niin voimakkaasti enää. Selviytymiseen liitettiin myös se, että tapahtuneen kanssa on oppinut elämään ja asian on käsitelty ja sitä kautta hyväksynyt. Haastatellut vanhemmat toivat kuitenkin esiin, että lapsen sijoituksen aiheuttamasta kriisikokemuksesta ei missään vaiheessa kokonaan toivu, vaan se jättää jäljet loppuelämäksi, mutta asiassa voi kuitenkin päästä eteenpäin.

Ruishalme ja Saaristo (2007, s. 65) kuvaavat myös, että kriisin jälkeen tapahtuma jää ikään kuin arveksi, joka tulee aina pysymään, mutta se ei estä saamasta uutta otetta elämästä. Elämä on kriisin jälkeen yleensä peruuttamattomasti erilaista, mutta hiljalleen uskallus elää vahvistuu jälleen ja voi taas antaa itselleen oikeuden iloita. Saaren (2008, s. 68) mukaan toivottu lopputulos traumaattisen kriisin jälkeen on se, että kokemuksesta tulee tietoinen ja levollinen osa omaa itseä. Tavoitteena on, että kokemus on työstetty läpi, eikä sitä ole torjuttu tai kielletty.

9.2 VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen tukee vanhempia kriisistä selviytymisestä

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistumisella oli aineiston perusteella ollut vaikutusta huostaanottokriisistä selviytymiseen. Vertaistuki ja keskustelu ryhmässä olivat tukeneet kriisissä selviytymisessä ja ne olivat koettu merkittävimiksi asioiksi ryhmässä. Haastatellut vanhemmat toivat esiin saaneensa ryhmästä myös tietoa kriisin vaiheista ja kriisireaktioista. Vanhempien mukaan vertaistuessa oleellista on ollut omien kokemusten, tarinoiden jakaminen turvallisessa ympäristössä. Ryhmässä pääsi työstämään tapahtunutta ja suuntamaan ajatuksia sen jälkeen kohti tulevaisuutta.

Vertaistukiryhmässä samankaltaisessa elämäntilanteessa olevat ihmiset jakavat elämäkokemuksiaan. Vertaistukiryhmässä kaikki mielipiteet ja tunteet ovat sallittuja. Ryhmässä jokainen voi olla oma itsensä ja kokea olevansa tasavertainen toisten kanssa riippumatta esimerkiksi sosiaalisesta asemastaan. Vertaistukiryhmässä ketään ei tuomita tai arvostella. Jokainen saa tuoda esiin sellaisiakin ajatuksiaan, joita ei uskaltaisi puhua ryhmän ulkopuolella. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 56, 58)

Mansikkamäki (2014, s. 59, 64) tuo pro gradu -tutkielmaansa esille, että äidit kävivät vertaistukiryhmässä omasta hyvinvoinnista huolehtimisen, yhteisten kokemusten ja tuen saamisen vuoksi. Mansikkamäen mukaan vertaistukiryhmällä oli ollut positiivisia vaikutuksia äitien elämään, ja se oli toiminut äitien selviytymisen tukena lapsen sijoituksen aiheuttamassa kriisissä.

Kojo (2012, s. 40–42) puolestaan kertoo tutkimukseensa haastateltujen vanhempien kokeneen vertaistukiryhmissä tärkeää olleen se, että ryhmässä sai olla oma itsensä. Merkityksellistä ryhmässä oli myös toisten tarinoiden kuuleminen ja niiden peilaaminen omiin kokemuksiin. Muiden ryhmäläisten samanlaiset kokemukset antoivat voimaa jaksaa omien vaikeuksien kanssa. Haastateltavat kokivat saaneensa vertaistukiryhmistä yhteisöllistä hyväksyntää ja tukea.

Näitä samoja asioita tutkimukseemme haastatellut vanhemmat kuvasivat VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmästä kertoessaan. *“Parhaimman tuen oon saanut täältä Voikukkia-ryhmästä. Tää ryhmä mikä meillä on, siel on helppo puhua. Ei tarvinnut hävetä eikä tunteitaan peitellä.”*

Haastatellut vanhemmat vertasivat lapsen sijoitusta kokemuksena lapsen kuolemaan. Molemmissa on kyse lapsen menetyksestä, aivan eri tavalla, mutta kuitenkin konkreettisesti. Poijulan (2018, s. 86) mukaan lapsen menettämisen jälkeinen suru on yksi voimakkaimmista surutyypeistä.

Muilta ihmisiltä saatu tuki toimii surusta selviytymistä tukevana tekijänä. Vertaistuki voi auttaa sekä sisäistä että ulkoista sopeutumista surussa. Vertaistukiryhmiin osallistuneet surevat vanhemmat ovat kokeneet ryhmän muun muassa vähentäneen heidän kielteisiä tunteitaan ja eristäytyneisyyttään ja lisänneen heidän vapauttaan ilmaista tunteitaan. Resilienssi on voimavara, jota voidaan myös surevissa vahvistaa. Myönteisenä ulottuvuutena suruun ja resilienssiin liittyy menetyksen jälkeinen kasvu. (Pojula, 2018, s. 87–89)

Tämänkaltaisia asioita haastatellut vanhemmat kuvasivat myös aineistosamme. Vanhemmat olivat kokeneet, että ryhmässä pystyy puhumaan avoimesti ja varomatta mistä tahansa, myös negatiivisista tunteista. Aineiston perusteella voidaan todeta, että haastatellut vanhemmat olivat saaneet ryhmästä sosiaalista tukea. VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmä voi toimia keinona vahvistaa ryhmään osallistuvien resilienssiä.

Haastatellut vanhemmat toivat kuitenkin esiin, että vertaistukiryhmän kokoonpanoon, ryhmäläisten valintaan olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että lapsen sijoitukseen johtaneiden syiden sekä vanhempien taustojen ja elämäntilanteiden samankaltaisuudella on merkitystä vertaisuuden kokemiselle. Myös Kujala (2019, s. 20) toteaa olevan hyvä, mikäli jokainen vanhempi saisi vertaiskokemuksen samankaltaisessa tilanteessa olevan vanhemman kanssa. Esimerkkinä hän mainitsee saman ikäisten tai samankaltaisiin sijaishuoltopaikkoihin sijoitettujen lasten vanhemmat. Kuitenkin voi olla myös hyvä, että vertaistukiryhmässä eri-ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien lasten vanhemmat jakavat kokemuksiaan.

Aineistosta nousi esiin myös se ajatus, että ryhmäläisten valinnassa tulisi myös ottaa huomioon se, missä vaiheessa omaa kriisiprosessia vanhemmat ovat ryhmään hakeutuessaan. *“Hirveen paljon enemmän pitäisi miettiä niitä, keitä valitsee sinne. Et onko ne oikeesti missä vaiheessa ja onko niistä enemmän muille ryhmäläisille haittaa.”*

“(Sopiva vaihe osallistua ryhmään). Et on valmis käsittelemään sitä ja hyväksyy ja jotenkin et on jo tavallaan et se ei oo ihan just tapahtunut. Et voi vähän kattoo itteensä ja on sisäistänyt, että lapseni on huostaanotettu.”

“Kun sä oot tehnyt jo vähän työtä ittes kanssa ja saanut apua jostain muualta, niin se on vähän semmonen palasien kokoaminen... Et sulla on jo se kone, prosessi käynnissä, ja sit se Voikukkia-ryhmä tulee siihen buustaa ja viemään sen loppuun tai silleen.”

Vertaistukiryhmä ei ole sopiva tukimuoto, kun ihminen on shokki- tai reaktiovaiheessa, vaan vertaistukea tulisi hyödyntää vasta työstämis- ja käsittelyvaiheessa. Ihmisen tarvitsee psyykkisessä shokissa ollessaan vain konkreettista tukea (fyysistä turvallisuutta, hoivaa, huolenpitoa, läsnäoloa) eikä aktiivista apua traumaattisen kokemuksen käsittelyyn. Keskeisin reaktiovaiheessa tarjottava psykososiaalisen tuen menetelmä puolestaan on psykologinen debriefing eli jälkipuinti. (Palosaari, 2008, s. 107, 203; Saari, 2008, s. 142, 154)

Ruishalme ja Saaristo (2007, s. 106) korostavat myös, että ryhmämuotoinen tuki olisi tärkeää ajoittaa oikein. Kriisin alkuvaiheessa voi olla vaikeaa jakaa kokemusta toisten kanssa, koska kokemus on vielä niin kaottinen. Kriisin alkuvaiheessa toisten kertomusten ja kokemusten kuuleminen voi myös syventää omaa surua.

Ryhmän ohjaajien olisi siis hyvä ryhmää kootessa ottaa huomioon se, missä vaiheessa kriisiä vanhemmat ovat. Tähän asiaan on syytä kiinnittää huomiota ennakkotapaamisessa. Vanhemman olisikin hyvä olla ryhmään tullessa siinä vaiheessa omassa kriisiprosessissa, että pystyy käsittelemään tapahtunutta ja tarjoamaan tukea myös toisille. Jokaisen ryhmään haluaavan vanhemman kanssa tulisi miettiä, vastaako ryhmä hänen tarpeisiinsa ja onko ryhmämuotoinen tuki hänelle sopiva. (Kujala, 2019, s. 19)

Kujalan (2019, s. 18) mielestä erityisen tärkeää ennakkotapaamisessa on pohtia missä vaiheessa perheen prosessi on ja onko vanhemman tilanne liian akuutti ryhmään osallistumiselle. Lähtökohtaisesti ohjaajat ja vanhempi yhdessä päättävät vanhemman ryhmään tulosta, mutta viime kädessä ohjaajat ratkaisevat ja perustelevat asian vanhemmalle. Kujalan mukaan esteenä ryhmään osallistumiselle on vanhemman hoitamaton ja hallitsematon mielenterveys- tai päihdeongelma. Samoin esteenä ovat useat päällekkäiset kriisit tai muut kuormittavat asiat vanhemman elämässä, koska tällöin vanhempi ei ehkä pysty huoliensa vuoksi sitoutumaan ryh-

mään tai hän ei jaksanut kuunnella toisten vanhempien huolia. Kujala kirjoittaa kuitenkin, että joskus vanhemmat kuitenkin hyötyvät VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistumisesta heti sijoituksen tapahduttua ja joskus taas vasta vuosien kuluttua lapsen sijoituksesta.

9.2.1 VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuminen voi vähentää vanhemman häpeän ja syyllisyyden tunteita

Mansikkamäen (2014, s. 61) mukaan lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle vaikuttaa voimakkaasti naisten äitiyteen. Äidit kokevat lapsen sijoituksen vuoksi epäonnistumisen ja häpeän tunteita. Hiltunen (2005, s. 59) tuo esiin, että lapsesta luopuminen voi saada aikaan tunteen leimautumisesta huonoksi äidiksi. Tutkimusaineistostamme nousi myös esiin vanhempien syyllisyyden ja häpeän kokemukset ja tunteet.

“Häpeän tunne oli tosi vahva, syyllisyyskin, mut se tuli vähän sit myöhemmin.”

“Mä jotenkin halusin hautautua kotiin oikeestaan häpeen ja sellasten tunteiden takia. Mä en pystynyt oikeestaan, kun mä en halunnu mennä ees kauppaan, niin sen takii olin aika toimintakyvytön siinä alkuvaiheessa.”

Hedreniuksen ja Johanssonin (2016, s. 99) mukaan syyllisyys ja häpeä ovat tavallisia tunteita kriisin jälkeen. Joskus nämä tunteet auttavat ymmärtämään milloin rikomme sosiaalisia normeja; jos on esimerkiksi aiheuttanut onnettomuuden tai tehnyt rikoksen, on luonnollista tuntea syyllisyyttä ja häpeää. Näiden tunteiden tunteminen on kuitenkin tavallista myös tilanteissa, joissa tapahtunut ei ole ollut millään tavalla henkilön syytä.

Ihmisen tiedot ja käsitykset syy-seuraussuhteista ja reaktioista vaikuttavat myös syyllisyyden ja häpeän tunteisiin. Selittämättömissä ja ennalta-arvaamattomissa kriisitilanteissa syyn etsiminen itsestä on johdonmukainen seuraus siitä, että ihminen pyrkii ymmärtämään tapahtunutta ja palauttamaan elämänhallintaansa. Syyllisyyden tunne voi tuoda edes hiukan hallinnan tunnetta kriisitilanteen aiheuttaman hajanaisuuden vastapainoksi. Syyllisyys voi johtaa ajatukseen, että on huono, koska ei voinut estää tapahtunutta ja tämä puolestaan voi johtaa arvottomuuden tunteeseen. Toinen tapa käsitellä tapahtunutta voi olla myös se, että vastuu tapahtuneesta ja syyllisyys laitetaan ympäristölle. (Hedrenius & Johansson, 2016, s. 99–100; Palosaari, 2008, s. 71)

Häpeä liittyy ihmisen omatuntoon, omaan arvoon ihmisenä ja siihen, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää. Häpeän tunteet voivat ilmetä, jos ihminen ei saa tarpeitaan tyydytetyksi, mikä on tavallinen tilanne kriisitilanteen jälkeen. Häpeä voi johtaa siihen, että tapahtuneesta puhuminen tulee vaikeaksi tai tapahtunut pyritään jopa salaamaan kokonaan muilta. Salaaminen kuluttaa kuitenkin voimia, koska salaamisen verkosto voi tulla liian moni-

mutkaiseksi hallita. Häpeästä seuraa usein heikkouden ja riittämättömyyden tunteita. Häpeä vähenee puhumalla vaikeasta kokemuksesta. Kriisikokemus helpottuu vähitellen kohtaamalla kokemus, käymällä se läpi ja puhumalla siitä. (Hedrenius & Johansson, 2016, s. 100; Palosaari, 2008, s. 78–79; Saari, 2008, s. 55)

Aineistossamme eräs haastateltu vanhempi kuvasikin juuri sitä, että kriisikokemuksesta puhuminen helpottaa: *“Mua on auttanut tosiaan varmaankin se, että mä oon puhunut tästä asiasta joittenkin kanssa. En kaikkien kanssa, mutta mä oon oikein harjoitellu puhumaan, että tää ei olis hävettävää ja, että mun nuoren päihteidenkäyttö ei olis hävettävää.”*

Aineistosta käy myös ilmi, että jotkut vanhemmat kokivat VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistumisen vähentäneen häpeän ja syyllisyyden tunteita. Ryhmässä keskustelu ja oman tilanteen läpikäyminen tekivät lapsen sijoituksesta puhumisesta aiempaa helpommaksi. Osa haastatelluista vanhemmista koki ryhmään osallistumisen lisänneen myös ymmärrystä omasta tilanteesta.

9.3 Sijoitettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea

Aineistostamme nousi esiin vanhempien kokemuksia siitä, että he olivat jääneet yksin lapsen sijoituksen jälkeen. Tämä on tullut esiin myös monissa muissa aiemmissa tutkimuksissa (Hiltunen, 2005, s. 6; Kojo, 2012, s. 7; Mansikkamäki, 2014, s. 64; Pitkänen, 2011, s. 7,15). Haastatelluille vanhemmille ei ollut tarjottu tukea, kun lapsi sijoitettiin eikä kenellekään haastatelluista vanhemmista ollut tehty omaa asiakassuunnitelmaa.

Vanhemmat eivät usein ole tietoisia lastensuojelulain mukaisesta perheen jälleenyhdistämisen veloitteesta. Vanhemmat tarvitsevat konkreettisia tietoja mitä lapsen sijoitus tarkoittaa, mitä vanhemmilta odotetaan ja min-kälaisia muutoksia heiltä edellytetään sijoituksen lopettamiseksi. Lapsen sijoitukseen johtaneet syyt ja perustelut on selvitettävä vanhemmille. Huostaanotto-prosessissa on tärkeää pitää vanhemmat ajan tasalla tapahtumista ja jo ennen huostaanoton valmisteluun ryhtymistä on kerrottava vanhemmille mahdolliset vaihtoehdot ja niiden seuraamukset. (Pitkänen, 2011, s. 76; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos n.d.) Nämä asiat eivät kaikkien haastatettujen vanhempien osalta olleet toteutuneet. Haastatellut vanhemmat toivoivat, että olisivat saaneet oikeaa ja ajantasaista tietoa sekä lastensuojelun prosesseista ja palveluista, että kriisin vaiheista ja niihin liittyvistä mahdollisista oireista.

Lastensuojelun velvollisuutena on tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta myös huostaanottotilanteessa. Tähän vanhemmat tarvitsevat avuksi asiakassuhteen, jossa he kokevat tulevaisuutta autetuksi. Huostaanotettujen lasten vanhempien tuen tarpeet suuntautuvat moniin eri palveluihin, joten oikeanlaisten palveluiden löytyminen ja järjestäminen on haasta-

vaa. Jotta oikeanlaisia palveluja järjestyisi, tarvitaan palvelujen kehittämistä päihdehuoltoon, mielenterveyspalveluihin ja lastensuojeluun, verstaistukea eri muodoissa ja toimivia yksilöllisiä lastensuojelun palveluja. (Pitkänen, 2011, s. 28)

Pitkäsen (2011, s. 52–53) mukaan lastensuojelun sosiaalityössä lapsen etu nähdään ensisijaisena ja se ohjaa usein työskentelyä lapsen sijoituksena aikana. Vanhemman osuus näyttäytyy epäselvänä ja siinä korostuu paljon vanhemman oma aktiivisuus. Edellytyksenä avun saamiselle on avoimuus ja itsenäinen hakeutuminen palveluihin, mutta kuormittavassa elämäntilanteessa siihen ei välttämättä voimavarat siitä. Mansikkamäenkin (2014, 64) mukaan lastensuojelutyössä vanhemman tarpeet jäävät helposti vähemmälle huomiolle, koska lapsi on työn keskiössä.

Tutkimukseemme haastatellut vanhemmat toivoivatkin, että viranomaiset osaisivat paremmin arvioida myös vanhemman tarpeita ja kertoisivat tarjolla olevista palveluista. Monet kokivat, että vanhemman olisi pitänyt itse yksin osata määritellä, mitä palveluja tarvitsee. Vanhemmat kokivat myös, etteivät heille ennen sijoitusta järjestetyt tai tarjotut palvelut olleet oikeita, oikea-aikaisia tai riittäviä. Jotkut kokivat jääneensä täysin vaille apua kaikissa vaiheissa.

“Ja sit, kun sitä apua ei saa, niin sitä ei edes enää halua. Mä en ite, en pyydä en. Mieluummin kärsin.”

“Sijaisperhe saa kaikki vertaistukiryhmät ja koulutukset ja systeemit ja hommat sit se on se, että tää äiti, on ihan yksin tyhjän päällä. Ei siinä voi muuta, kun istua terassilla kesällä ja kittaa kaljaa.”

Tilanteessa, jossa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, tulisi ottaa huomioon myös se, että vaikeat elämäntilanteet ja traumaattiset kriisit ovat riskitilanteita. Mikäli kriisi sattuu hetkellä, jolloin ihmisen omat voimavarat ovat tiukoilla, eikä apua ja tukea ole tarjolla, on vaarana sairastuminen ja syrjäytyminen. Lapsen sijoitustilanteessa järjestetty kriisityö varmistaa, ettei vanhemman tilanne romahda sillä hetkellä, kun lapsi huostaanotetaan. (Pitkänen, 2011, s. 76; Ruishalme & Saaristo, 2007, s. 107)

Jokinen (2004, s. 11) tuo esiin, että tutkimusten (Kekkonen, Palonen, Lönngvist, Kananoja & Taskinen, 1991 ja Kähkönen, 1994) mukaan yhden itsemurhien riskiryhmän muodostavat äidit, joiden lapsi on huostaanotettu. Aineistostammekin löytyy esimerkkejä siitä, miten vanhemman oma tilanne ja vointi on mennyt selvästi huonommaksi lapsen sijoituksen jälkeen.

“Jos aatellaan sitä, että kun siitä oli vähän aikaa kulunut, niin must tuntu, että olo vaan paheni, kun mä vielä sain niitä paniikkikohtauksia. Mä yritin itsemurhaa, mut niinku mä en tietoisesti ollut tappamassa itteeni.”

Heinonen (2019, s. 5) tuo esiin lapsen sijoituksen olevan kokemuksena erityisen kuormittava silloin, kun sitä on edeltänyt muu kriisi tai haastava elämäntapahtuma perheessä. Perheillä saattaakin monesti olla taustalla esimerkiksi taloudellisia tai terveydellisiä vaikeuksia, pitkäaikaissairautta, uupumusta tai mielenterveyden haasteita. Myös Pitkänen (2011, s. 67, 68) toteaa lapsen sijoituksen ajoittuvan usein vaikeaan elämäntilanteeseen, jossa vanhemmilla on useita elämään liittyviä haasteita samanaikaisesti. Vanhemmat tarvitsevat huostaanottohetkellä kriisiapua vaikeiden tunteiden käsittelemiseen. Tällaisessa tilanteessa vanhemmat omat voimavarat eivät riitä selvittämään, mistä apua voi saada. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulisikin tietää, mistä on mahdollista saada kriisiapua vanhemmille, mikäli hän ei itse pysty auttamaan kriisissä olevaa ihmistä. Nykyiset lastensuojelun työkäytännöt eivät kuitenkaan tarjoa vanhemmille intensiivistä kriisiapua lapsen sijoitustilanteessa. (Pitkänen, 2011, s. 67, 68; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b) Tämä kävi ilmi myös aineistostamme; vanhemmille ei ollut tarjottu kriisiapua.

Palosaaren (2008, s. 71–72) mukaan ihminen saattaa joskus näyttää käyttäytyvän huonosti traumaattisen kriisin jälkeen. Ihminen saattaa reaktiovaiheessa ilmaista voimakasta vihaa, jopa raivoa tai välinpitämättömyyttä. Näiden tunteiden taakse kätkeytyy usein pelkoa ja haavoittuvuutta, joiden kohtaamiseen ihmisellä ei ole vielä voimia. Vihasta on myös hyötyä kriisistä toipujalle; viha saattaa auttaa kokemaan, että on olemassa. Viranomaiset ovat otollisia kohteita tällaiselle ”hätäapuvihalle”.

Lastensuojelussa vaikeat tunteet kohdistuvat usein lapsen asiasta vastaavaan sosiaalityöntekijään. Työntekijän pitäisikin kyetä tunnistamaan kriisiin liittyviä tunteita. Työntekijän pitäisi myös pystyä ottaa vastaan ja käsittelemään kriisissä olevan tunnepurkauksia, kuten aggressiota ja vihaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b). Heinosen (2019, s. 5) mukaan kriisissä oleva vanhempi saatetaan kuitenkin leimata hankalaksi asiakkaaksi.

Vihan tunteet viranomaisia kohtaan tulivat esiin myös aineistostamme. *”Sit tavallaan välillä oli semmonen tunne, et täs ylireagoidaan, et sit tuli vihaa ja katkeruutta viranomaisia kohtaan, et ei, tässä toimitaan väärin. Mut ne (tunteet) vaihteli tosi paljon, siis ihan koko ajan. Kun toisaalta mä itte olin hakenut apua viranomaisilta, mä tiesin et apua tarvitaan, mut sit toisaalta tuli se, et ei kuitenkaan, ei sittenkään, menkää pois ja unohdetaan koko juttu.”*

”Mä näin jälkikäteen varsinkin hyvin tunnistan sen vaiheen, kun mulle tuli äärimmäinen tarve toimia, et nyt mä toimin. Mä tein hirveesti erilaisia asioita ja sit just se, että mä suuntasin vihaa ja katkeruutta niihin viranomaisiin ja lähdin niinku, en vieny sitä sit ees loppuun asti, mut siis otin yhteyttä lakimieheen ja kaikenlaisia tämmösiä tein hirveesti, ja koin muutenkin, et mun pitää tavallaan nyt ratkaista tätä asiaa ja tehdä asioita.”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus tuli myös esiin aineistossamme. Oman ja lapsen tilanteen kertominen jatkuvasti uudelle ihmiselle koettiin raskaana. Vanhemmat toivoivat, että vanhemmat huomioidaisiin ja kohdattaisiin paremmin myös sijaishuollon palveluissa ja ohjattaisiin eteenpäin tuen piiriin.

Pitkänen (2011, s. 16, 23) kirjoittaa tutkimuksessaan, ettei sijoituksen aikaisessa työskentelyssä perhe saa unohtua tai hukkoa resurssipulan tai työntekijöiden vaihtuvuuden takia. Vanhempien kanssa tehtävä suunnitelmallinen työ on Pitkäsen mukaan yksi vaikuttavan sijaishuollon edellytyksistä. Vanhempien kanssa työskentely vahvistaa lapsen sijoituksen onnistumista ja vähentää huostaanoton kielteisiä vaikutuksia. Kriisityöskentelyn ohella keskeistä sijoituksen aikana on lapsen ja vanhemman välisen suhteen kehittäminen ja vahvistaminen ja se pitäisi saada osaksi sijoituksen aikaista sosiaalityötä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (n.d.) määrittelee huostaanottovaiheen hyvän työskentelyn edellytyksiksi sen, että vanhempia kuunnellaan ja arvostetaan, huostaanoton eri vaiheista kerrotaan ja puhutaan selkeällä kielellä. Kuuntelemiseen sisältyy vanhemman sen hetkisen kokemuksen kunnioittaminen.

Vanhempien tukeminen auttaa Heinosen (2019, s. 6) mukaan myös sijoitettua lasta. Lapsi ei joudu kantamaan huolta vanhemmistaan, kun hän näkee, että vanhemmat saavat apua eikä vanhemmilla ole hätää. Myös Pitkänen (2011, s. 16) toteaa, että lapsi tarvitsee varmuuden siitä, etteivät vanhemmat ole yksin ja että he saavat tukea. Tämä tieto tukee sijaishuollossa olevan lapsen omaa kuntoutumista.

Vanhempien voi olla vaikeaa toimia etävanhempina tyydyttävällä tavalla, jos heiltä puuttuu tieto normaaleista kriisireaktioista ja käsitys siitä, mikä on oman vanhemmuuden merkitys lapselle. Kriisitilanteessa vanhempien vastaanottokyky, asioiden ymmärtäminen ja muistaminen voi olla heikkoa, mitä ei aina riittävästi huomioida huostaanottotyöskentelyssä. Asioita tulisi käydä läpi rauhallisesti ja useaan kertaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos n.d.) Tähän asiaan on aineistonkin perusteella kiinnitetty vanhempien kanssa työskentelyssä liian vähän huomiota. Haastatellut vanhemmat toivat esiin myöskin, etteivät he olleet saaneet tietoa kriisin vaiheista ja reaktioista.

10 POHDINTA

Tutkimuksellisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia vanhempien kokemuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään liittyen ja tavoitteenamme oli saada tietoa siitä, mitä vaikutusta vanhemmat ovat kokeneet ryhmään

osallistumisella olleen huostaanottokriisistä selviytymiseen. Tutkimuksemme yhteistyökumppanina oli Kasper ry:n VOIKUKKIA®-toiminta.

Haastattelimme tutkimustamme varten kolme vertaistukiryhmää fokusryhmähaastatteluina. Aineistonkeruumenetelmän valinta oli onnistunut, koska saimme haastatteluilla kattavan ja monipuolisen aineiston. Aineiston analyysin kautta saimme hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Tutkimus tehtiin kahden opiskelijan yhteistyönä. Yhdessä tekeminen mahdollisti työmäärän jakamisen ja yhdessä reflektoinnin. Taustakoulutuksemme on sama ja työkokemuksemme lastensuojelussa samankaltainen, joten näkemyksemme ja kokemuksemme aiheesta olivat pitkälti yhteneväisiä. Kahden ihmisen näkökulmat tutkimusaineistoon ja taustateorioihin olivat kuitenkin rikkaat, ja ajatelimme sen myös lisänneen tutkimuksen luotettavuutta. Yhdessä tekemisen positiivinen puoli on myös suunnitellussa aikataulussa pysyminen. Yksin työtä tehdessä aikataulusta olisi ollut helpompi lipsua, mutta nyt työ valmistui yhdessä sovitun aikataulun mukaan.

Tutkimukseen haastatetuille vanhemmille ei ollut lapsen sijoituksen aikaan tarjottu kriisiapua tai edes tietoa kriisin vaiheista ja niihin liittyvistä reaktiosta. Vanhemmat kokivat jääneensä tilanteessa yksin ja vaille tukea. Tämän perusteella herää ajatus siitä, että lastensuojelun viranomaiset eivät ehkä miellä lapsen sijoituksen olevan traumaattinen kriisi vanhemmalle. Saattaa olla, että lapsen sijoituksen ajatellaan olevan enemmänkin elämänsä kriisi. Mikäli tapahtuu itsemurha tai vakava onnettomuus, kriisiapua kyllä lähes aina järjestetään tai ainakin tarjotaan perheelle. Lastensuojelun työntekijät siis tarvitsevat lisää tietoa kriiseistä sekä koulusta kriisityöhön ja kriisissä olevan asiakkaan kohtaamiseen liittyen.

On erikoista ja hämmentävää, että edelleenkin sijoitettujen lasten vanhemmille tarjottavan tuen merkitystä ei lastensuojelussa vaikuteta muistettavan tai pidettävän tärkeänä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelun käsikirja kuitenkin ohjaa työntekijää vahvasti vanhempien tukemisen suuntaan ja asiasta on mainittu myös jo lastensuojelulaissa. Vanhemmilla on oikeus saada tietoa ja tukea sijoituksen aiheuttamaan kriisiin sekä tarvittaessa oman hyvinvointinsa tukemiseksi muutenkin.

Kenellekään haastatteluun osallistuneista vanhemmista ei ollut laadittu omaa asiakassuunnitelmaa. Sijoituksen aikaisen työskentelyn vähäisyydessä vanhempien kanssa voi olla kyse myös siitä, että resursseja ei ole riittävästi ja lastensuojelun työntekijöiden kaikki aika menee lapsen asioiden hoitamiseen. Tiedossa on, että monissa kunnissa on pulaa pätevistä lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä ja yhden työntekijän vastuulla voi olla jopa sadan lapsen asiat.

Sijoitettujen lasten vanhemmille pitäisi aina vähintäänkin antaa tietoa eli psykoedukaatiota traumaattisesta kriisistä, kriisin vaiheista ja mahdollisista oireista. Myös lastensuojelun prosesseista ja mahdollisista palveluista pitäisi tarjota vanhemmille tietoa, ymmärrettävässä muodossa.

Haastatteluissa nousi esiin VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmiin ohjautumisen haasteet. Osa haastatelluista oli saanut tiedon ryhmästä omalta työntekijältään. Osa taas oli hakenut ja löytänyt tiedon itse ja ottanut asian itse puheeksi lastensuojelun työntekijän kanssa, jolla ei ollut mitään tietoa ryhmätoiminnasta. VOIKUKKIA®-ryhmiin ohjautuminen ja pääseminen vaikuttaa olevan tällä hetkellä vielä hyvin sattumanvaraista ja hajanaista.

Haastatellut vanhemmat olivat sitä mieltä, että ryhmämuotoista toimintaa pitäisi olla nykyistä enemmän tarjolla ja VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmiä pitäisi automaattisesti tarjota kaikille sijoitettujen lasten vanhemmille. VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmä oli tukenut haastateltavia vanhempia lapsen sijoituksen aiheuttamasta kriisistä selviytymisessä. Ryhmä ja sieltä saatu vertaistuki oli toiminut yhtenä tärkeänä sosiaalisen tuen muotona.

VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmätoimintaa toteuttavat kunnat, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat ja järjestöt. Sijoitettujen lasten vanhemmat ovat eriarvoisessa asemassa tämän palvelun saatavuuden suhteen asuinpaikkakunnan mukaan. VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmätoiminnan vakiinnuttamista valtakunnalliseksi tulee jatkaa ja toiminnan markkinointiin tulee edelleen panostaa. VOIKUKKIA®-toiminta tekeekin koko ajan työtä näiden asioiden eteen.

Ryhmämuotoinen tuki ei kuitenkaan välttämättä sovi kaikille vanhemmille tai sen ajankohta ei ole oikea. Haastatellut vanhemmat nostivatkin keskusteluissa esiin myös vertaisauttajien, tukihenkilöiden lisäämisen tarpeen. Joissain kunnissa onkin jo saatavilla VOIKUKKIA®-tukihenkilöitä, esimerkiksi Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö toteuttaa tällaista tukihenkilötoimintaa. VOIKUKKIA®-toiminta on julkaissut tukihenkilöoppaan elokuussa 2019. Myös VOIKUKKIA®-yksilötyön menetelmiä on kehitetty vanhempien tukemiseksi.

Tutkimukseemme osallistuminen vaikutti olevan haastateltaville vanhemmille tärkeä asia ja osa sanoikin sen ääneen haastattelussa. Haastatellut vanhemmat kertoivat toivovansa saada tuoda esiin VOIKUKKIA® -vertaistukiryhmätoiminnan merkitystä itselleen. Tämä saattoi vaikuttaa jonkin verran siihen, että vertaistukiryhmästä ja sen koetuista vaikutuksista saatiin tutkimuksessa erittäin positiivinen kuva. Toisaalta kuitenkin vanhemmat uskalsivat tuoda haastatteluissa esiin myös kritiikkiä ja kehittämishetkeitä ryhmätoimintaan liittyen.

Tutkimusta tehdessä vahvistui jatkotutkimusideaksi ajatus oikean vaikuttavuustutkimuksen tekemisestä, koska VOIKUKKIA® -vertaistukiryhmämallin vaikuttavuudesta ei vielä ole varsinaista tutkimusnäyttöä. VOIKUKKIA®-

vertaistukiryhmiä olisi kiinnostavaa tutkia myös miltä vanhemman ryhmään osallistuminen on näyttäytynyt lapsen, sijaishuoltopaikan tai lastensuojelun viranomaisten näkökulmasta. Myös muiden VOIKUKKIA®-tutkimuotojen (VOIKUKKIA®-kahvilat, tukihenkilötoiminta, yksilötyön menetelmät) tutkiminen olisi mielenkiintoista.

Tutkimustulostemme perusteella on todettava, että lastensuojelun toimintatavoissa ja palveluissa on sijoitettujen lasten vanhempien näkökulmasta vielä paljon kehitettävää. Vanhempien tuen tarve pitäisi ottaa lastensuojelussa huomioon nykyistä paremmin. Kriisissä olevia vanhempia voitaisiin kuitenkin tukea myös varsin yksinkertaisilla, kaiken kriisityön lähtökohdalla olevilla keinoilla; kohtaamalla, näkemällä ja kuuntelemalla aidosti ja arvostavasti.

Opinnäytetyön tutkimus- ja kirjoitusprosessi on ollut opettavainen ja mielenkiintoinen. Koemme tutkimuksemme aiheen olleen erittäin tärkeä, koska sen avulla saimme nostettua sijoitettujen lasten vanhempien ajatuksia ja kokemuksia esille. Haluamme kiittää tutkimukseemme haastattelujen VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmien ohjaajia ja taustaorganisaatioita sekä Kasper ry:n VOIKUKKIA®-toimintaa tutkimuksen mahdollistamisesta. Erityiskiitokset kaikille haastatteluihin osallistuneille vanhemmille; olitte rohkeita jakaessanne kokemuksianne kanssamme.

Haluamme päättää tämän opinnäytetyön Hanna Ekolan runoon, jonka eräs sijoitetun lapsen vanhempi on joskus meille VOIKUKKIA®-ryhmän päätteeksi jakanut.

*"On mahdotonta sanoa, mikä on kenellekin sopivasti.
Se mikä toiselle on vähän, voikin toiselle olla liikaa.
Jaksamme eri asioita ja eri määrän.
Voimat riippuvat niin monesta tekijästä.
Toiselle sama asia on alku, toiselle viimeinen pisara,
jonka myötä malja läikkyi yli.
Näinkö vähästä, ajattelee joku.
Mutta mistä hän tietää, miten paljon maljassa jo oli."
-Hanna Ekola-*

LÄHTEET

Aho, A. & Paavilainen, E. (2017). Kriisitilanteessa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 336–356.

Araneva, M. (2016). Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Liettua: BALTO print.

Ayalon, O. (1995). *Selviydyn! Yhteisön tuki ja selviytyminen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt oppimäärä. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistokeruu: Virikkeitä aloittavalle tutkijalle*. 5. uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino, 27–51.

Hiltunen, T. (2005). *Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän yliopisto. Haettu 11.10.2019 osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/8895/URN_NBN_fi_jyu-2005225.pdf?sequence=1

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. 15.-17. Painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hedrenius, S. & Johansson, S. (2016). Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tallinna: Prinston.

Heinonen, M. (2019). Vanhempia on tärkeää tukea. Teoksessa V. Kujala, M. Heinonen & M. Koivunen. *Voikukkia -vertaistukiryhmät. Ohjaajan opas*. Joensuu: Punamusta oy, 5–9.

Huovinen, M. (2017). *VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään osallistuneiden kokemuksia vertaisohjaajasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Haettu 15.10.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201702041991>

Jokinen, J. (2004). *Kriisityön kehittäminen huostaanotossa, kartoitusta ja kehittämistarpeita*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalialan kehittämisshanke. Lastensuojelun kehittämisselma. Huostaanottoryhmä. Haettu 18.10.2019 osoitteesta <https://thl.fi/documents/10542/473715/Kriisity%C3%B6%20huostaanotossa.pdf>

Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Koivunen, M. (2019). VOIKUKKIA –toiminta. Teoksessa V. Kujala, M. Heinonen & M. Koivunen. *Voikukkia -vertaistukiryhmät. Ohjaajan opas*. Joensuu: Punamusta oy, 84.

Kojo, R. (2012). *Vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto. Haettu 11.5.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201301251006>

Kasper – Kasvatus ja perheneuvonta ry. (n.d.). Voikukkia. Haettu 15.10.2019 osoitteesta <https://www.voikukkia.fi/voikukkia>

Kujala, V. (2012). Sijoitettujen lasten syntymävanhempien tukeminen vertaistukiryhmissä. Teoksessa Voikukkia-verkostohanke. Voikukkia-vertaistukiryhmät. Opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Helsinki: Painotalo Repe Oy, 7–18.

Kujala, V. (2019). VOIKUKKIA-ennakkotapaaminen ja ryhmätapaamiset. Teoksessa V. Kujala, M. Heinonen & M. Koivunen. *Voikukkia -vertaistukiryhmät. Ohjaajan opas*. Joensuu: Punamusta oy, 33–81.

Kujala, V. (2019). Voikukkia-vertaistukiryhmä ja sen toteutus. Teoksessa V. Kujala, M. Heinonen & M. Koivunen. *Voikukkia -vertaistukiryhmät. Ohjaajan opas*. Joensuu: Punamusta oy, 11–24.

Laimio, A. & Karnell, S. (2010). Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa T. Laatikainen (toim.) *Vertaistoiminta kannattaa*. Helsinki: SOLVER palvelut Oy, 9–20.

Lastensuojelulaki 417/2007. Haettu 1.11.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Manninen, P. (2015). Kohti yhteisiä sanoja – Huostaanotettujen lasten vanhempien Voikukkia -vertaistukiryhmätoiminnan mallintaminen ja ryhmätoiminnan vaikutukset vanhemman kokemana. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Haettu 15.10.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015052911206>

Mansikkamäki, S-T. (2014). *Äitiys lapsen sijaishuollon aikana. Vertaistukiryhmä selviytymisen tukena*. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Haettu 7.10.2019 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44784/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201412013403.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mikkonen, I. (2009). *Sairastuneen vertaistuki*. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto. Haettu 7.10.2019 osoitteesta http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1303-5/urn_isbn_978-951-27-1303-5.pdf

Mikkonen, I. & Saarinen, A. (2018). *Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla*. Tallinna: Printon.

Mehtola, S. (2013). Vertaisuus ja osallisuus. Teoksessa A. Ojuri (toim.) *Vertaisryhmä. Väkivaltaa kokoneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen*. Helsinki: Ensi- ja turvaktien liitto, 6–9.

Mendez, J. (2019). "Nykyvanhemmilta vaaditaan jo liikaa," sanoo lastenpsykiatri Jari Sinkkonen – Äidit ja isät väsyttävät itsensä turhaan. *Satakunnan Kansa*. 10.2.2019. Haettu 18.10.2019 osoitteesta <https://www.satakunnankansa.fi/a/201451511>

Mäntyranta, T. & Kaila, M. (2008). Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 13/2008. Haettu 17.9.2018 osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2008/13/duo97349>

Mysirlakis, P. (2015). *Ohjattu vertaistukiryhmä huostaan otettujen lasten vanhemmille, joiden nuoret karkailevat sijaishuoltoapaikasta*. Opinnäyte-työ. Sosiaalialan koulutusohjelma. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haettu 15.10.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201505056153>

Ohjeita VOIKUKKIA-vertaisryhmien ohjaajille. (2015). Haettu 3.10.2018 osoitteesta <https://www.voikukkia.fi/wp-content/uploads/sites/4/2017/12/VOIKUKKIA-ryhmatoiminnan-reunaehdot-2016.pdf>

Palojärvi, H. (2009). *Vertaistuki voimaantumisen välineenä sosiaalityössä. Miten NOVAT-ryhmä auttaa ja tukee, kun naisella on paha olo?* Ammatillinen lisensiaatin tutkimus. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. Haettu 7.10.2019 osoitteesta <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=de2042b2-f94e-4426-b737-de704e430061>

Palosaari, E. (2008). *Lupa särkyä. Kriisistä elämään*. 2. painos. Helsinki: Edita.

Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 111–130.

- Pitkänen, M. (2011). *Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa*. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 26. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pojjula, S. (2018). *Resilienssi. Muutosten kohtaamisen taito*. Helsinki: Kirjapaja.
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim). *Tutkimus-haastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 413–426.
- Ruishalme, O. & Saaristo, L. (2007). *Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Räty, T. (2015). *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. 3. uudistettu painos- Porvoo: Bookwell Oy.
- Saari, S. (2008). *Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen*. 5. painos. Keuruu: Otava.
- Saari, S., Kantanen, I., Kämäräinen, L., Parviainen, K., Valoaho, S., & Ylipirilä, P. (2012). *Hädän hetkellä -psykkisen ensiavun opas*. 1.-3.painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Taskinen, S. (2010). *Lastensuojelulain soveltaminen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019a). Lastensuojelu 2018. Haettu 15.9.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019b). Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelu ja kriisityö. Haettu 17.10.2019 osoitteesta https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lastensuojelu-ja-kriisityo#Auttaminen_huostaanottokriisissa
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019c). Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Haettu 1.11.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (n.d.). Lastensuojelun käsikirja. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. Haettu 17.10.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Toppila, S. (2010). *Neurologisesti sairaiden ja vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa kertomuksia vertaistuesta*. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustiede. Oulun yliopisto. Haettu 7.10.2019 osoitteesta <https://docplayer.fi/2478123-Neurologisesti-sairaiden-ja-vammaisten-henkiloiden-ja-heidan-omaistensa-kertomuksia-vertaistuesta.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Haettu 14.10.2018 osoitteesta <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Vihavainen, S. (2019). Suomalaisäidit kärsivät ”tuplaperfektionismista” – Katri lauloi vauvalleen yötä päivää ja itki syljettyjen luomusoseiden perään. *Helsingin Sanomat* 9.10.2019. Haettu 15.10.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006266243.html>

Vihottula, H. (2015). *”En suostu yksinkertaisesti häviämään ihmisten silmistä”*. *Kertomuksia traumaattisesta kokemuksesta selviytymisestä*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2110. Haettu 11.5.2018 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9954-8>

SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE

Hyvä VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistuva vanhempi,

Opiskelemme Hämeen ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (sosionomi, ylempi amk). Olemme tekemässä tutkimuksellista opinnäytetyötämme VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmiin liittyen. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä VOIKUKKIA®-toiminnan kanssa.

Lapsen huostaanotto tai sijoitus on aina kriisi sekä vanhemmalle että lapselle. Kriisistä selviytyminen on yksilöllinen prosessi. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia sitä, minkälaisia koettuja vaikutuksia VOIKUKKIA®-vertaistukiryhmään osallistumisella on ollut huostaanottokriisistä selviytymiseen.

Tutkimus toteutetaan ryhmähaastatteluna, johon kutsumme sinut osallistumaan. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastattelu nauhoitetaan ääninauhurille. Haastattelusta syntynyt aineisto käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti. Haastattelun materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Haastattelussa käymme keskustellen läpi seuraavia asioita, joita voit jo halutessasi miettiä etukäteen:

- Miten kriisikokemus on muuttanut muotoaan kriisin edetessä?
- Mitä kriisistä selviytyminen tarkoittaa / on tarkoittanut?
- Mitä vaikutusta VOIKUKKIA®-ryhmään osallistumisella on ollut tästä kriisistä selviytymiseen?

Haastattelua varten tarvitsemme sinulta kirjallisen suostumuksen. Suostumuslomake on tämän saatekirjeen liitteenä.

Lisätietoja tutkimukseen liittyen voit kysyä sähköpostitse, vastaamme mielellämme kaikkiin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Anne Niininen (anne.niininen@student.hamk.fi)

Joanna Terävä-Karhinen (joanna.terava-karhinen@student.hamk.fi)

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Osallistun vapaaehtoisesti haastateltavaksi Anne Niinisen ja Joanna Terävä-Karhisen opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen.

Olen saanut tutkimuksesta tietoa etukäteen ja tiedän, että haastattelut nauhoitetaan ja raportissa saatetaan käyttää haastattelusta suoria lainauksia.

Olen tietoinen haastattelun luottamuksellisuudesta ja siitä, ettei henkilöllisyyttäni pysytä tunnistamaan tutkimuksen missään vaiheessa.

Tiedän, että voin keskeyttää tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Miten kriisikokemus on muuttanut muotoaan kriisin edetessä?

- Minkälainen kriisikokemus lapsen sijoitus on ollut?
- Kriisin luonne; oliko lapsen sijoitus yllätys vai odotettu?
- Luonnolliset kriisireaktioiden vaiheet; shokkivaihe, reaktiovaihe, työstämis- ja käsittelyvaihe

Mitä kriisistä selviäminen on tarkoittanut/tarhoittaa?

- Mistä tietää ja tunnistaa sen, että on selviytynyt kriisistä?
- Mistä asioista on ollut tukea selviytymiseen?

Mitä vaikutusta VOIKUKKIA®-ryhmään osallistumisella on ollut tästä kriisistä selviytymiseen?

- Mistä on ollut tukea? Mistä ei ole ollut tukea?
- Toisten ryhmäläisten (vertaistuen) vaikutus?
- Ohjaajien vaikutus?
- Ryhmäkertojen sisältöjen vaikutus?